

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Σ Ε Λ Ι Δ Ε Σ

ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ

★ ★

ΑΜΦΙΣΣΑ
1983

Ἐκδίδεται κάθε τρίμηνο ἀπ' τὴν

Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν

Ἀμφισσα, Πανουργιά 1

Τεύχος 26, Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 1983

Ἵπεύθυνος γιὰ τὴν ὅλην: Δημήτρης Ἰωάν. Κολοδός

Ἡπείρου 16, Ἀθήναι — Τηλ. 82.17.743

Ἵπεύθυνος τυπογραφείου: Γεώργιος Μπρουζιώτης

Κωλέττη 4 - Ἀθήναι - Τηλ. 360.38.20

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γεώργιος Κουτσοκλένης, πρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Εὐγενία Γερολυμάτου, ἀντιπρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Πάλλας, γραμματεὺς Ε.Φ.Μ.

Γεώργιος Καρανδρος, ταμίας Ε.Φ.Μ.

Χρυσὴ Μοσκαχλαειδῆ, ἐφορος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Ἀγουρόπουλος

Γεώργιος Βακράκης

μέλη Δ.Σ. τῆς Ε.Φ.Μ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
—Ἐπικαιρότητες, τοῦ Δ. Ι. Κ.	1/785
—Γιάννης Σκαρίμπας, τοῦ Δρ. Κραδαρτόγιαννου	6/790
—Ὁ Ὅσιος Λουκάς ὁ Στεiriώτης, τοῦ πρ. Ταξιάρχῃ Γκιούλου	20/804
—Ἑλληνικὴ παράδοση, τοῦ Στάθῃ Τσομίδῃ	25/809
—Ἀπλοῖκὲς ἱστορίες, δοξασίες καὶ ἐρωτηματικὰ γύρω ἀπ' τὴν ἀρχαία ἱστορία, τοῦ Ἰωάννῃ Θάνου	28/812
—Ἀπ' τὴ δραστηριότητα τῆς Ἑταιρείας	32/816

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

‘Απ’ ὅσα ὁ Ταχυδρόμος μᾶς φέρνει

‘Ο τ. πρόεδρος τῆς ΕΦΜ Δημ. Ι. Κολοβός, Ἀθήνα, μᾶς γράφει:

«... ..»

Ἡ ἐφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ τῆς 26.5.83, γράφει: «Μεγάλες τιμές πρόσφεραν οἱ πόλεις τῆς Ἰταλίας στὸν Φοῖβο Δέλφη. Ἡ Λαμέτζια Τέρμε τοῦ ἀπένειμε πρῶτο βραβεῖο γιὰ τὸ βιβλίο του «Ὁ-νειρόπλοιο», ποὺ ἐκδόθηκε στὴ Ρώμη τὸ 1982, συνοδευόμενο ἀπὸ δίπλωμα περγαμινῆς, χρυσὸ μετάλλιο καὶ χρηματικὸ ἔπαθλο ἐνὸς ἑκατομμυρίου ἰταλικῶν λιρῶν. Ὁ δήμαρχος τῆς Πλατανίας τὸν ἀνακήρυσε ἐπίτιμο δημότη καὶ τοῦ ἀπένειμε χρυσὸ μετάλλιο. Ἡ πόλη τοῦ Ρήγιου χάλκινο μετάλλιο καὶ τὰ δύο περίφημα ἑλληνικὰ ἀγάλματα τοῦ Ρυάτσε. Ὁ δήμαρχος τοῦ Γκεράτσε τέταρτο μετάλλιο. Στὸ Σιντέρνο ὁ καθηγητὴς καὶ φιλέλληνας Ἀλφρέντο Γκασπάρρο ὀργάνωσε ἐκδήλωση καὶ μίλησε γιὰ τὸ ἔργο του. Στὴν ἐκδήλωση παρέστησαν οἱ ἀρχές καὶ οἱ αὐθεντίες τῆς πόλης. Τὸν ποιητὴ παρουσίασαν τέσσερες ὁμιλητές. Στὰ τεῖχη τῆς πόλης ἦταν πολυάριθμες προκηρύξεις μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἑλληνα ποιητῆ. Τέλος, πέντε Σχολές Τεχνικῆς Μέσης Ἐκπαίδευσης τὸν δεξιώθηκαν σ’ ἓνα ἐγκάρδιο διάλογο. Ἡ ἰταλικὴ τηλεόραση καὶ οἱ ἐφημερίδες τῆς Καλαθρίας παρουσίασαν τὶς ἐκδηλώσεις».

Δὲν γνωρίζω τί ἀκριβῶς ἐκπροσωποῦν στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἰταλίας οἱ ἀναφερόμενες πόλεις, ἢ σωρεῖα ὅμως τῶν διακρίσεων, σὲ συνδυασμὸ μὲ ἄλλες παλιότερες, δὲν μπορεῖ παρὰ ν’ ἀποτελοῦν τιμὴ γιὰ τὸ συμπατριώτη μας λογοτέχνη τὸ ἔργο τοῦ ὁποίου, ἐξ ἄλλου, ἔχει τιμηθεῖ καὶ μὲ ἑλληνικὲς διακρίσεις.

Γιὰ νὰ μὴν ἀποτελοῦμε, λοιπόν, πάντοτε, τοὺς οὐραγοὺς στὴν ἀναγνώριση ἀξίων Φωκέων—πόσους καὶ πόσους δὲν ἔχουμε ἀγνοήσει; — δὲν νομίζετε ὅτι πρέπει κάποιος τοπικὸς φορέας νὰ μελετήσει τὸ ἔργο τοῦ Φ. Δ., ν’ ἀξιολογήσει τὴν προσφορά του στὰ γράμματα καὶ νὰ τοῦ ἀπονεύει κάποια διάκριση; Μιὰ σχετικὴ πρότασή μου, παλιότερα, ὅταν ἦμουν πρόεδρος τῆς ΕΦΜ, πρὸς τὸν τότε Δήμαρχο Δελφῶν — γενέτειρας τοῦ λογοτέχνη — δὲν εἶχε καμ-

μιὰ συνέχεια, άγνωστο γιατί. Μήπως με την πάροδο του χρόνου τὸ πρᾶγμα ὠρίμασε καὶ ὁ καινούργιος Δήμαρχος ἔχει διαφορετική γνώμη; Μιὰ παρόμοια ἀπόφασή του, πάντως, σὲ συνδυασμὸ μετὰ τὴν προσπάθεια τῶν «Σελίδων ἀπ' τὴ Φωκίδα» (στήλη Πνευματική Φωκίδα) θὰ βοηθοῦσε οὐσιαστικὰ στὴν ὑπερνίκηση τῆς ἀνεξήγητης ροπῆς μας νὰ παραβλέπουμε συστηματικὰ κάθε συμπατριώτῃ ποὺ διακρίνεται, γεγονὸς ποὺ ἔχει ζημιώσει ἄρκετὰ τὸν τόπο μας ὡς σήμερα.»

Αὐτὰ χωρὶς κανένα σχόλιο.

Καὶ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ συνεργάτη μας Σπάρταικου:

«... ..»

Ἀνεξήγητὴ ὁ ὅλος μας ὑπῆρξε ἡ σιωπὴ ποὺ ἐπεκράτησε ἐφέτος γύρω ἀπὸ τὴν ἐπέτειο τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς στὴν Ἑλλάδα στὶς 6.4.1941. Ἕνα γεγονὸς ὑψιστὴς σημασίας, ποὺ καὶ μοναδικὸ ἐάν ἦταν στὴν ἱστορία μας ἀρκοῦσε γιὰ νὰ ἐπιβάλλει τὴ χώρα μας στὴ συνείδηση ὅλων τῶν λαῶν ὡς ἀνυποχώρητο μαχητὴ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, πέρασε μέσα σὲ γενικὴ σιωπὴ.

Τὸ ἐπίσημο κράτος, ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση (ποὺ τελευταῖα «μπαίνει» παντοῦ), οἱ ἐφεδροπολεμιστικὲς ὀργανώσεις καὶ τὰ λαλίστατα, γιὰ κάθε τι τὸ ἀσήμαντο, μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης ἀγνόησαν τὴν ἐπέτειο ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ γιὰ ψύλλου πήδημα ὀργανώνουν φιέστες, πορεῖες, συγκεντρώσεις, συζητήσεις, διαδηλώσεις καὶ τὰ τοιαῦτα παρουσίασαν ξαφνικά... γλωσσοδέτη θαρειᾶς μορφῆς, θαρρεῖς καὶ ἡ 6 Ἀπριλίου ἀποτελεῖ ἡμέρα κατασχύνῃς καὶ ὄχι ἐθνικῆς ὑπερηφάνειας.

Ἀσφαλῶς κάτι δὲν πάει καλά.

Ἡ ἴδια σιωπὴ — σιγὴ θανάτου θὰ λέγαμε — ἐπεκράτησε καὶ γιὰ τὴν ἐπέτειο τῆς Ἀλωσης τῆς Πόλης (29.5.1453). Ἀκόμα καὶ μιὰ ἀπλὴ θρησκευτικὴ τελετὴ ποὺ ἔγινε στὴ Μητρόπολη τῆς Ἀθῆνας δὲν μεταδόθηκε ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο ποὺ προτίμησε τὴν ἡμέρα ἐκείνη νὰ μεταδώσει τὴ θεία λειτουργία ἀπὸ τὴν... Ἐρμούπολη Σύρου. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὴ στιγμὴ ποὺ οἱ γνωστοὶ γείτονές μας δὲν παραλείπουν τίποτα καὶ δὲν ἀφήνουν καμμιά εὐκαιρία νὰ πάει χαμῆνη.

Δὲν ξέρω ἐάν εἰδικοὶ λόγοι ἐπέβαλαν καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις τὴ σιωπὴ ξέρω ὅμως ὅτι ἡ ἐκλεκτικὴ ἀμνησία τῆς ἱστορίας

έδηγεῖ πάντοτε σὲ καταστροφικὰ γιὰ τὸ ἔθνος ἀποτελέσματα καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀπαράδεκτη.».

Καὶ αὐτὸ χωρὶς σχόλιο.

Σχολιάζοντας τὰ γεγονότα

1.—ΛΑΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ. Μὲ θαθεῖα κατάνυξη καὶ ἀθρόα προσέλευση — μεγαλύτερη ἀπὸ κάθε ἄλλη χρονιά — ὁ λαὸς τῆς περιοχῆς μας παρακολούθησε ἐφέτος τὶς ἀκολουθίες τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας καὶ τὴν Ἀνάσταση Κυρίου. Τὰ πλήθη τῶν πιστῶν ποὺ κατάκλυζαν τὶς ἐκκλησίες κάθε θράδου ἀπόδειξαν τὸ ὑψηλὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα τοῦ λαοῦ καὶ τὴν προσήλωσή του στὰ πατρογονικὰ ἔθιμα καὶ παραδόσεις. Καί, ταυτόχρονα, ἔδωσαν μιὰ ἀποστομωτικὴ ἀπάντηση σ' ἐκείνους ποὺ, ἄλλοτε εἰρωνευόμενοι τὰ διδάγματα τῆς θρησκείας καὶ ἄλλοτε διακωμωδοῦντες τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Ἐκκλησίας, προσπαθοῦν νὰ κλονίσουν τὴν πίστη του καὶ τὶς θρησκευτικὲς του πεποιθήσεις. Οἱ φλύαρες διακηρύξεις τους, στεῖρα ἄρνηση χωρὶς καμμιὰ καινούργια θέση, καὶ ἀναχρονιστικὴ ἐπιστροφή στὸ μεσαιωνικὸ — καὶ ἀνατριχιαστικὸ — ΠΙΣΤΕΥΕ (τὸ δόγμα) καὶ ΜΗ ΕΡΕΥΝΑ (γιὰ τὴν ἀλήθεια), δὲν βρῆκαν καμμιὰ ἀπήχηση στὴ ψυχὴ τοῦ λαοῦ ποὺ γεμάτος εὐλάβεια προσῆλθε καὶ παρακολούθησε τὰ Ἅγια Πάθη καὶ τὴν Ἀνάσταση. Καὶ γιόρτασε τὸ Πάσχα ὁμαδικά, κατὰ τὸν πατροπαράδοτο τρόπο, σὲ ἀτμόσφαιρα ἀγάπης καὶ ἀδερφοσύνης ποὺ παραμερίζει τυχόν ψυχρότητες καὶ μικροπαρεξηγήσεις καὶ συμφιλιώνει ἐχθροὺς καὶ ἀντιπάλους. Στὶς ἄδολες καὶ εὐλικρινεῖς εὐχὰς ποὺ ὅλοι ἀντάλλαξαν τὶς ἡμέρες αὐτὲς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ προστεθεῖ καὶ ἡ δική μας.

Καὶ τοῦ χρόνου.

2.—ΑΝΑΓΚΗ ΣΤΟΡΓΗΣ. Μιὰ ἐπίσκεψη τὶς ἡμέρες τοῦ Πάσχα στὸ παλιὸ Μοναστήρι τῆς Δεσφίνας, γιὰ τὸ ὁποῖο τόσο παραστατικὰ ἀναφέρθηκε πρὶν λίγα χρόνια μὲ σχετικὴ ὁμιλία του στὴν Ἀμφισσα ὁ Νίκος Ὀλυμπίου (ἔχει δημοσιευθεῖ στὶς «Σελίδες ἀπ' τὴ Φωκίδα») μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ἐπαναλάβουμε, γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη συντήρησης τῶν διαφόρων μνη-

μείων τῆς περιοχῆς μας καὶ τῆς ἐκδήλωσης ἐμπράκτου ἐνδιαφέροντος.

Ἡ εἰκόνα ἐγκατάλειψης ποῦ παρουσιάζει μὲ τὸν περίβολο γεμᾶτο πέτρες, ἀγριοχόρταρα καὶ ἀκλάδευτες κληματαριές, μὲ τὰ μισοκατεστραμμένα ἐπιχρίσματα, μὲ τὸ ληηλατημένο ἀπὸ τοὺς εἰκονοκάπηλους τέμπλο καὶ μὲ τὴ «λίγδα» ποῦ κατακλύζει τὰ πάντα — σπασίδια, δάπεδα, Ἅγιο Βῆμα — προκαλεῖ ἀπέραντη θλίψη.

Εἶναι κρίμα νὰ καταρρέει, ἀφημένο στὴν τύχη του, ἓνα τόσο σημαντικό ἱστορικό καὶ θρησκευτικό μνημεῖο τοῦ τόπου μας — γιὰ τοῦτο μιλοῦν εὐγλωττα οἱ πρόσφατα τοποθετημένες στοὺς τοίχους του φωτοτυπίες ἐπιστολῶν τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἄλλων ἀγωνιστῶν τῆς Ἐθνεγερσίας πρὸς αὐτὸ — χωρὶς κανέναν νὰ συγκινεῖται.

Γιὰ τὸ ἄλλο ἱστορικό Μοναστήρι τοῦ τόπου μας—σχολεῖο τοῦ Γένους ἀνεκτίμητο στὰ χρόνια της τουρκοκρατίας ὅπου δίδαξαν δάσκαλοι σὰν τὸν ἀγιαθυμιώτη Λύτσικα καὶ μαθήτεψαν ἑλληνόπουλα σὰν τὸν Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλὸ — τὴν Παναγία τῆς Σεγδίτσας, ποῦ ἐπίσης ἐπισκεφθήκαμε, ἡ πρόσφατη ἀνάληψη καθηκόντων ἀπὸ νέο Συμβούλιο μᾶς ὑποχρεώνει νὰ μὴν ποῦμε τίποτα ἀλλὰ νὰ περιμένουμε. Ἐλπίζουμε, πάντως, ὅτι οἱ ἐνέργειές του θὰ διαπνέονται ὄχι ἀπὸ ἔφεση δημιουργίας τόπου παραθερισμοῦ ἀλλὰ ἀπὸ πνεῦμα σεβασμοῦ τῆς ἱερότητας τοῦ χώρου, διαφύλαξης τῆς ἐθνικῆς μνήμης καὶ προστασίας τοῦ τοπίου. Καὶ πρῶτο δεῖγμα τῶν προθέσεων του ἂς εἶναι ἡ ἀποφυγὴ τῆς τσιμεντόπλιθας καὶ τῆς τσιμεντόστρωσης στὶς ἐργασίες, ποῦ ὅπως μαρτυροῦν οἱ ἐκσκαφές καὶ ἡ παρουσία οἰκοδομικῶν ὑλικῶν, πρόκειται νὰ γίνουν — ὑπάρχουν ἄλλοι τρόποι, παραδοσιακοί, ποῦ ταιριάζουν περισσότερο καί, ποῦ δὲν εἶναι ἀπρόσιτοι. Καὶ τὸ νέο Δ.Σ. τοῦ Συλλόγου «Φίλοι τοῦ Μοναστηριοῦ Σεγδίτσας», ποῦ πρόσφατα καὶ αὐτὸ ἐκλέχθηκε, ἂς συμπαρασταθεῖ στὸ ἔργο αὐτὸ — κοινὸς εἶναι ὁ στόχος τους.

Ὑ σ τ ε ρ ὀ γ ρ α φ ο. Μὲ χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση πληροφορηθήκαμε ὅτι τὰ ἀντικείμενα ποῦ ἐκλάπησαν πρὸ μηνῶν ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τῆς Βαρνάκοβας — σχετικὰ γράφαμε στὸ προηγούμενο τεῦχος — ἀνευρέθησαν. Θερμὰ συγχαρητήρια στὴ Χωροφυλακὴ καὶ ὅσους ἀκόμα συμβάλανε στὴ διάσωσή τους ἀπὸ τὰ διάφορα «Σοθμπυ'ς» καὶ «Κρίστι».

3.—ΔΟΞΑ ΚΑΙ ΤΙΜΗ. Κάθε χρόνο τέτοια ἐποχὴ — Μάιος — στὴ μνήμη μας ξανάρχεται ἡ Μάχη τῆς Κρήτης καὶ τὸ Ἕθνος τιμᾷ τοὺς γενναίους.

Ἡ ἀπειγνωσμένη καὶ «μέχρις ἐσχάτων» ἀντίσταση τοῦ ὀλιγάριθμου ἑλληνικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ στρατοῦ στὶς ἀλλεπάλληλες ἐπιθέσεις τῶν πανίσχυρων ἀερομεταφερόμενων γερμανικῶν δυνάμεων — ἀκόμα καὶ οἱ ἄπειροι πρωτοετείς εὐέλπιδες πολέμησαν μὲ θάρρος καὶ καρτερία παλαυμάχων — ἡ αὐθόρμητη καὶ ἐνεργὸς συμμετοχὴ στὴ Μάχη τῶν ἀστράτευτων κατοίκων — ὑπερηλίκων καὶ ἄοπλων κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος — ποὺ προκάλεσε τὴ λύσσα καὶ τὰ θάρβαρα ἀντίποινα τοῦ ἐχθροῦ γιατί συνέβαλαν οὐσιαστικὰ στὴν ἄμυνα τοῦ Νησιοῦ καὶ τὴν ἐξολόθρευση ἐπιλέκτων μονάδων τοῦ ὅπως τῶν πρωτοεμφανισθέντων τότε ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ οἱ ὠμότητες καὶ οἱ θαναδαισμοί, μετὰ τὴν κατάληψη, εἰς θάρος ὁλόκληρων χωριῶν (Κάνδανος, Καστέλλι κλπ.) συνθέτουν τὸ Ἔπος ἀλλὰ καὶ τὸ δράμα τῆς Κρήτης. Καὶ ποὺ ὁλοκληρώθηκε στὰ παραπέρα χρόνια τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς μὲ τὴν καθολικὴ συμμετοχὴ στὴν Ἐθνικὴ Ἀντίσταση — «πότε θὰ κάνει ξαστεριά;» — ποὺ τόσα λαμπρὰ κατορθώματα ἔχει νὰ ἐπιδείξει (ἀπαγωγὴ τοῦ στρατηγοῦ Κράϊπε, μεγάλα σαμποτάζ σὲ διάφορα ἀεροδρόμια κλπ.) ἀλλὰ καὶ τόσες θυσίες (σφαγὲς τῆς Βιάννου κλπ.).

Τὴν ἀπουσία τῶν στρατευμένων παιδιῶν τοῦ Νησιοῦ — τῆς μεραρχίας Κρήτης — ποὺ ἀποκλείστηκε στὴν ἡπειρωτικὴ χώρα, κάλυψαν, ὅσο ἦταν δυνατόν, πολεμιστὲς ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα ποὺ ἔφτασαν ὡς ἐκεῖ ἀποφασισμένοι νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Ἀξίονα καὶ ποὺ δὲν δίστασαν νὰ θυσιάσουν τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἄμυνα τοῦ Νησιοῦ.

Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ποὺ πολέμησαν καὶ ἔπεσαν στὴ Μάχη τῆς Κρήτης συγκαταλέγονται καὶ ὁ ἀνθυπομοίραρχος Νικόλαος Ι. Χλεμπογιάννης ἀπὸ τὴ Δεσφίνα, ποὺ σκοτώθηκε προασπίζοντας τὸ Ρέθυμνο, καὶ ὁ ὑπενωματάρχης Κ. Γ. Καπελάκης ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα, ποὺ σκοτώθηκε στὰ Χανιά κατὰ τὴν ἐπίθεση τῶν γερμανῶν ἐναντίον τῆς οἰκίας Γ. Μπολάνη, διαμονῆς τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β' — δυὸ ἀκόμα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς συμπατριῶτες μας ποὺ ἡ προσφορὰ καὶ ἡ θυσία τους, σκεπασμένες ἀπὸ τὴν ἀχλὺ τοῦ χρόνου, παραμένουν στὴν ἀφάνεια.

Νὰ τοὺς θυμῆθηκαν, ἄραγε, τὰ χωριὰ ποὺ γεννήθηκαν τὶς ἡμέρες ἐτοῦτες τῆς ἐπετείου τῆς μεγάλης Μάχης;

Δ. Ι. Κ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

ΠΟΙΗΤΗΣ - ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΣ - ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Παρουσίαση: Δρόσου Κραδαρτόγιαννου

Ο Γιάννης Σκαρίμπας κατάγεται από την Άγία Εύθυμία Παρνασσίδας. Γεννήθηκε αναπάντεχα στο σιδηροδρομικό σταθμό της Ακράτας ένα βράδι του 1893 που οι γονείς του ταξίδευαν για το Αίγιο, όπου ο πατέρας του εργαζόταν σαν τελωνειακός υπάλληλος. Τέλειωσε το σχολαρχείο στο Αίγιο και το γυμνάσιο στην Πάτρα. Αποφοιτώντας κατατάχτηκε έθελοντής στο 20^ο Σύνταγμα Πεζικού της Χαλκίδας, πήρε μέρος στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο σαν έφεδρος αξιωματικός, για να έγκατασταθεί τελικά και μόνιμα στη Χαλκίδα, ασκώντας το επάγγελμα του εκτελωνιστή.

Όμως δεν έπαψε να επισκέπτεται κάθε καλοκαίρι το Ξεροπήγαδο, το γραφικό χωριό όπου είχαν εγκατασταθεί οι συγγενείς του Σκαρίμπατοι. Έδώ και χρόνια έπαψε ναρχεται: «—Αν νοσταλγώ τις Ρουμελιώτικες Πατρίδες μου, μόνο ή καρδιά μου το ξέρει» — ομολογεί σ' ένα του γράμμα.

Στά νεοελληνικά γράμματα έκανε την εμφάνισή του το 1930 με τη συλλογή διηγημάτων «Καὺμοι στο Γριτανήσι», που το ζωντανό ύφος κ' ή πρωτότυπη γραφή προκάλεσαν κατάπληξη στο αναγνωστικό κοινό της εποχής. Μάλιστα ένα διήγημα αυτής της συλλογής — «Ο καπετάν Σουρμελής ο Στουραΐτης» — βραβεύτηκε σε διαγωνισμό του περιοδικού «Ελληνικά

Γράμματα» με κρατική έπιτροπή τους Κ. Καρθαίο, Φ. Κόντογλου, Λ. Κουκούλα και Κ. Μπασιλιάν. Ο Φώτης Κόντογλου, εισηγητής της έπιτροπής, έγραψε: «Το διήγημα αυτό κάμνει αμέσως ζωνήρη έντύπωση για το δυνατό χρώμα του και την έντονη προσωπικότητα του ύφους του. Μέσα από την αφήγησή του ξεπετιέται απόφια, καθαρή, πελείως ξεχωριστή ή ιδιόσυγκρασία του ανθρώπου που τώχει γράψει. Ο Σκαρίμπας έχει ήδη ύφος δικό του, κι αυτό είναι το πιο σπουδαίο προσόν που μπορεί να ζητήσει κανείς από έναν συγγραφέα. Και το επέτυχε γιατί στηρίχθηκε

άποκλειστικά στις δικές του δυνάμεις, περιορίσθηκε στα δικά του όρια, στο δικό του, στο γνώρισμό του κόσμου. Ο άναγνώστης αισθάνεται ότι ασφαλώς ο συγγραφέας και ο άνθρωπος είναι ένα, ταυτίζονται, πράγμα σπάνιο (...). Ο παλμός του ύφους του, ή λέξη, ή φρασσεολογία, ο τρόπος με τον όποϊον συγκινείται, όλα μαρτυρούν για την απόλυτη, τη βαθύτατη ειλικρίνειά του. Σ' ένα μεγάλο μέτρο μπορεί κανείς να πη για αυτόν, τα λόγια κάποιου γάλλου κριτικού: «Περίμενε κανείς να βρη ένα» συγγραφέα και βρίσκει έναν άνθρωπο».

Όλοι οι άλλοι όροι, που είναι απαραίτητοι για να είναι ένα έργο καλά γραμμένο, πληροούνται μόνοι τους: Το θέμα παίρνει ενδιαφέρον, οι τύποι είναι ολοζώντανοι, ή διατύπωση καθαρή, ή συγκίνηση γνήσια, ή οικονομία ζυγισμένη, όλα καλοθαλμένα. Καμμία επιτήδευση, καμμία επιδίωξη θαυστοχασίας, μ' έναν λόγο καθόλου φιλολογία.

Η γλώσσα του πλούσια, θερμή, συχνά υπερβολικά έντονη, σπάταλη, μα πάντα, και στα πληθωρικά της ακόμα σημεία, κυβερνημένη από τεχνίτη που ξαίρει καλά τί τέλειο όργανο κρατά στα χέρια του, χρωματίζεται ανάλογα με τα πράγματα.

Ο συγγραφέας, φαίνεται μεν ότι έχει άρκετη συνείδηση του τί φτιάχνει, αλλά κυρίως ή δύναμή του είναι το ένστικτο (...). Η διακοσμητική του ιδιοφυΐα κεντά επάνω στο συχνά μονότονο ύφάδι της πραγματικότητας πλήθος πολύχρωμα ξόμπλια και κοσμήματα, με μιιά αγάπη, με μιιά άφοσίωση όμοια με εκείνη που είχανε οι χειροτέχνες του καλού καιρού, οι χρυσοκοδουλιστές της Ανατολής.

Έως τώρα, αρκετοί συγγραφείς μας πήρανε ως δάση την ήθογραφία και δώ-

σανε διαφορετικά την όψη της φυλετικής μας ζωής' άλλο έδωσε ο Παπαδιαμάντης, άλλο ο Κρυστάλλης, άλλο ο Καρκαβίτσας, άλλο ο Βλαχογιάννης. Ο Σκαρίμπας δέν μιμήθηκε κανένα από αυτά τα πρότυπα' έδωσε δικό του χρώμα στο διήγημά του, έκαμε ένα είδος «ά λά Σκαρίμπα». Αυτό δέν είναι υπερβολή, και πιστεύουμε βαθειά πως θα τραθήξει το όρόμιο του, θα άπλοποιηθής, θα πλατύνη, και θα γίνη συγγραφέας άξιος γι' αυτό το όνομα.

Η πρόβλεψη του Κόντογλου δέν θ' άργήσει να έπαληθευτεί. Το 1932 δημοσιεύει το πρώτο του μυθιστόρημα, «Τό θείο τραγί», όπου δίνει τον καλύτερο έαυτό του, μπαίνοντας σε βαθύτερες ανθρώπινες περιοχές, μ' ένα σαρκασμό, που σπάει σαν τραγική κραυγή, το κέλυφος της τραγικής μας άσφυξίας.

Άκολουθει ο άνεπανάληπτος «Μαριάμπα» (1935) που άναποδογυρίζει τον ψυχικό μας κόσμο, φωτίζοντας σκοτεινές μας περιοχές. Ο Σκαρίμπας βλέπει τα πράγματα μέσα από μιάν άλλη όπτική γωνία και με τη λοξή του ματιά σε παρασύρει σ' έναν ήλιγγο, σε μιιά εύδαιμονική μέθη, που σε βγάξει «έξω άπ' τα όρια του κόσμου». Ο «Μαριάμπα», προφητικά μοντέρνος μέσα στη σύγχρονη έκφραση του παράλογου και «Τό σόλο του Φίγκαρο» (1938), ένα άκραίο ακόμα, στην ουσία και στη μορφή, κείμενο που ο συρρεαλισμός του άστράφτει σε λυρικό χρυσάφι, προκάλεσαν βαθύτατη έντύπωση για τον παράδοξο κόσμο τους και τη μοναδική του άπειρότητα, που άποκάλυπταν μιιά ισχυρή προσωπικότητα με έκρηκτική ιδιοσυγκρασία. Οι ήρωές του, συμπαθητικά και καλοκάγαθα ανθρώπια, στην προσπάθειά τους να σταθούν μέσα στη συμβατική μας ζωή, πέφτουν διαρκώς από γκάφα σε γκά-

φα, πού τούς οδηγεί στην παραφροσύνη και στην έσωτερική συντριβή. Η αυθορμησία τους και η ματωμένη ειλκυρίνειά τους έρχονται ν' αποκαλύψουν τὰ δικά μας τραύματα. Ο Σκαρίμπας, καθώς ένας μεγάλος θιασάρχης, διευθύνει έναν αλλόκοτο θίασο που κινείται στην όθόνη νευρικά, και πάει «μέ σθερικές και μέ τούμπες» μ' έναν έξωφρενικό ρυθμό, που συμπαρασύρει και τις δικές μας ψυχές. (Συγχρόνως στη Χαλκίδα έχει στήσει ένα πανί και παίζει τον δικό του «Καραγκιόζη»). Μά θση κι αν είναι ή μοναξιά και τὸ ἀδιέξοδο υπάρχει πάντα μιὰ σωτήρια δύναμη, πού έπεριβαίνει σάν ἀντιστάθμισμα : είναι ο ζεστός ἀνθρώπινος έρωτας, πού γίνεται εξαισιος μουσικός φθόγγος στὰ χείλη του ποιητή.

Σ' αὐτή τή δημιουργική περίοδο του Σκαρίμπα ανήκει και τὸ μυθιστόρημά του «Τὸ βατερλώ δύο γελώων» (1952), ή ἀνπολεμική «Περίπολος Ζ'» (1958) και οί γοητευτικές του τρεῖς νουβέλες μέ τίτλο «Η μαθητευομένη τῶν τακουνιῶν» (1960).

Τὸν συγγραφέα θ' ἀπολαύσουμε ἀνάλογα και σάν ποιητή, μέσα ἀπ' τις ποιητικές του εκδόσεις «Οὐλαλούμι» (1936), «Ε-αυτούληδες» (1950) και «Βοῦδάγγελαι» (1968), πού τὸ 1970 θὰ εκδόσει, και τις τρεῖς του αὐτὲς συλλογές, σ' ἓνα τόμο «Ἄπαντες οἱ ιστίχοι».

Ἕνα ἀκόμα ἐκφραστικό μέσο για τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα του Σκαρίμπα ὑπῆρξε τὸ θέατρο. Ἀπὸ τὰ πέντε θεατρικά του έργα τὸ πρῶτο — και τὸ καλύτερό του — είναι ή τρίπρακτη ἱλαροτραγωδία «Ο ἥχος τοῦ κώδωνος», πού γράφτηκε προπολεμικά, τυπώθηκε τὸ 1951 και παίχτηκε μ' ἐπιτυχία τὸ 1976 ἀπὸ τὸ πευραματικό θέατρο τῆς Μαριέττας Ριάλδη. Πρόσφατα παρουσιάστηκε δύο φορές ἀπὸ τὴν τηλεόραση τῆς

EPT. «Ἦταν ἀπὸ τὰ καλύτερα πράγματα πού παρήγαγε ή EPT τὸν τελευταῖο καιρὸ» — παρητηρεῖ ο Μηνᾶς Χρηστιδης. Χωρὶς νὰ εἶναι οὔτε στιγμὴ ἠθογραφικό, μεταχειρίζεται τὸ ἀστικό ἠθογραφικό ἥθος για νὰ τὸ γελοιοποιήσει. Ο έρωτας, ή ζωή, ή κοινωνία, ή τιμή. Αὐτὸς ο ἀντορρεαλιστικός ρεαλισμός του Σκαρίμπα θρηκε και στὸ θέατρο μιὰ μοναδική ἐκφραση, ὅπως εἶχε βρεῖ και τὴν ποίηση και τὸν πεζὸ του λόγου. Ο Σκαρίμπας πάντα πορνεύταν μερικές δεκαετίες ἀπ' τοὺς ὁμότεχνους του τοῦ κέντρου. Τὸ ἔργο, μέ τίτλο «Η γυναίκα τοῦ Καίσαρος», εἶχε παιχτεῖ στη Χαλκίδα τὸ '41 ή '42 μέ μαθητὲς τοῦ γυμνασίου και σκηνοθέτη τὸν Κατράκη. Ο Σκαρίμπας θὰ γράψει τέσσερες ἀκόμα κωμωδίες, ἀφοῦ περάσει σχεδὸν μισὸς αἰώνας. Ὅμως δὲν θὰ καταφέρει νὰ ξεπεράσει τὸν «Ἦχο τοῦ κώδωνος».

Τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα τοῦ Σκαρίμπα ἀναζητᾶ και βρίσκει μιὰ ἀποφασιστική διέξοδο: Τὴν Ἱστορία τοῦ '21. Οἱ ψευδοιστορίες τῶν ἱστορικῶν μας ἀποτελοῦν μιὰ συνεχὴ πρόκληση. Κι ο Σκαρίμπας χτυπάει μέ τὸν δικὸ του τρόπο, τὸν ὥραιο, τὸν ἀπολαυστικό. Κάπου τὸ παρατραβάει. Ο παραποιητὴς τῆς Ἱστορίας τοῦ '21 Παπαρρηγόπουλος δὲν πολεμῆται μέ τὸν ἀτεκμηρίωτο Κόνκينو οὔτε μέ τὸ μαρξιστὴ Κορδάτο. Δὲν ἦταν τουρκόφιλοι ὅλοι οἱ Κοτσαμπάσηδες κι οὔτε ἀμφισβητεῖται ή συμβολὴ ἑνὸς φωτισμένου Κοραῆ κ' ή ἱκανότητα τοῦ μεγάλου πατριώτη και ἡγέτη Καποδίστρια. Σὲ πολλὰ σημεία τῆς κριτικής και τῶν τεσσάρων τόμων του θὰ μᾶς ἀναγκάσει νὰ τοῦ θυμίσουμε κάτι δικό του: «Η Ἱστορία εἶναι δύσκολη ὑπόθεση». Κι οὔτε γράφτηκε — ή ἀληθινή — ἀκόμα, θὰ προσθέσουμε.

Κι ἔρχεται ή μεγάλη ὥρα, σάν ή τρα-

γικότερη ειρωνεία πού παραδοκούσε χρόνια, θαρρείς, νά εισδύσει στην ανυπότακτη φύση του Σκαρίμπα «αὐτοῦ τοῦ ἀδράβεου-του» ὅπως συγῆθιζε ειρωνικὰ νά λέει. «Αὐ-τὸς ὁ ἀδράβευτος» θραβεύεται: μὲ τὸ Α΄ Κρατικὸ Βραβεῖο Λογοτεχνίας 1976 — 1977 γιὰ τὸ ἔργο του «Φυγὴ πρὸς τὰ ἐμ-πρὸς». (Δέχεται ἀκόμα νά ἐμφανιστεῖ στην τηλεόραση σ' ἓνα διάλογο μὲ τηλεπαρου-σιαστὲς πού ἀμφιβάλλουμε ἂν εἶχαν ποτὲ κατανοήσει τὸ πνεῦμα του). Παρὰ ταῦτα μιὰ παρόμοια διάκριση, γιὰ τοὺς πολλοὺς — κι ὅχι ἄδικα — μετράει θετικὰ στὸ ὅλο ἔργο τοῦ Σκαρίμπα. Ἕνα ἔργο λαμπρό, πού τὸν τοποθετεῖ ἰστὴν κορυφὴ τῆς νεοε-ληνικῆς μας λογοτεχνίας.

Ἀλλὰ ὁ χρόνος φθεῖρει τὰ πάντα: ἀκό-μα κι ἓνα Σκαρίμπα. Τὰ τελευταῖα ἀπο-θέματα τῆς δυνάμεώς του ἐκτονῶνται συλ-λήθδην πρὸς κάθε κατεύθυνση. Αὐτὸς ὁ θράχος θρηνεῖ ξεσπώντας σὲ παραλήρημα. Αὐτὸς ὁ φίλος μοιράζει στοὺς φίλους ὁ-θρησκευτικὰ τηλεγραφήματα. Αὐτὸς ὁ ἄνθρω-πος κλείνει ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη τοῦ ἀνθρώ-που. Δεινὸν τὸ γῆρας.

Ὅμως, πρὶν ἀρχίσει ἡ ἀντίστροφη μέ-τρηση, προλαβαίνει νά πεῖ τὸ «νῦν ἀπο-λύεις» σ' ἓνα γράμμα διαθήκη κι ἐξαμο-λόγηση. Ἀποδέκτης ἔνας ἄλλος Σκαρίμ-πας, ὁ ἀνηψιὸς του Ἡλίας, δικηγόρος ἀπ' τὸ Ξεροπήγαδο, τὸ καμῖφι του, ὅπως τὸν

ἀποκαλοῦσε, πού κι ἀπ' τοὺς γιούς του πῶς πολὺ ἀγάπησε. Νά τί τοῦγραφε:

«Τί ἔκαμα;.. Περπάτησα, τραγούδη-σα καὶ χάρηκα τὴν πᾶσα μου χαρὰ καὶ πᾶσα λύπη. Ἔπινα δίφινα νερὸ κι ἔ-βλεπα βλέπινα τὸν κόσμον... Γέλασα κι ἔκλαψα. Ὅποιον δὲν γνοιάζομαι, τὸν ἄφηνα ἤσυχον καὶ πρᾶο! κι ὅποιον ἀ-γάπαγα, ἂν καὶ χριστιανός, δὲν τοῦ-θγαζα τὸ μάτι...

Ἔ, τελοσπάντων, μὲ χαίροταν καὶ τὴ χαίρομαι τὴ μάνα φύση πού μὲ «γέννη-σε» κάνοντας ἀπὸ μικρὸ παιδὶ πολλὰς τοῦμπες στὴ χλόη. Καὶ — ἄχ — πόσο γαυρίαζα νά κυνηγᾶω τίς γάτες μ' ἓνα λάστιχο, ἢ νά μιμοῦμαι — γιατρό! — τὸν Καραγκιόζη: «Σδερκίτις (κραύγα-ζα) μετὰ κωλοσυντερίτωδος — χάπια ἀ-πὸ ταραμᾶ καθ' ἕξην ὥρες!»

Κι ἔζησα καὶ γέρασα...

Φεύγοντας (καὶ εἶναι ὥρα) κατεδά-ζοντας τὴ σκαύφια μου, θά πῶ κι ἐγὼ ὅ,τι εἶχε πεῖ ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου — στὸν Κύριο προσεύχοντάς του: «Σὲ ὀφχαριστᾶω γιὰ τὰ δυνά καὶ γιὰ τὰ θάσα πού εἶδα»...

Γιὰ τὸν ἀνηψιὸ μου τὸν Ἡλία Ν. Σκαρίμπα, μὲ καὶ τοὺς χαιρετισμούς μου στὸ Δρόσο Κραβαρτόγιαννο.

Χαλκίδα.

ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΣΚΑΡΙΜΠΑ

ΤΟ ΒΑΠΟΡΙ

Θόλωνε τὸ θράδυ καὶ βαρὺ ἐπροχώρει
μπλάβο σὰν ἵνα σύγνεφο μελάνι
μέσα στὴν ἀχλύ του — ὄργιο — τὸ θαπὸρι
κι ἤμπε σιγανὰ μέσ' στὸ λιμάνι.

Τὸ θαπόρι, εἶπα μὲ ψυχὴ σκιαγμένη,
νάτο τὸ θαπόρι - ὄρνιο νάτο,
τάχα ποιόν ν' ἄρπάξει ἔχει ἔρθει καὶ προσμένει
μουχτερὸ καὶ δόλιο, ἀπὸ δῶ κάτω;

Ἦταν μου τὸ θάρρος ἔντρομο — καὶ ἄμως
μαῦρες ὑποψίες ἔχω ἐντός μου
— ξέρω — ἓνας κρύφιος θὰ μὲ φέρει δρόμος
ὅξ' ἀπὸ τὸ ὄρια τοῦ κόσμου.

Ἄχ δυστυχισμένος ἔκλαιγα ὅλη νύχτα
τὶς προετοιμασίες κάνοντας τοῦ Ἄδη
κι ὅλο τὸ θαπόρι ρεύονταν κι ἀλύχτα
— ὕαινα τυφλὴ — μέσ' στὸ σκοτάδι.

Τὴν αὐγὴ δὲν τῶδα! Στὰ νερά ἐπροχώρει
μιὰ γραμμὴ — ποὺ τὰ οὐράνια αμίγει —
φιδωτὴ μοῦ δείχνει ποῦθε τὸ θαπόρι,
ποῦθε τὸ θαπόρι μου, εἶχε φύγει.

.....

Τώρα, πῶς θλιμμένος τὴν ψυχὴ μου ἀνοίγω,
τραγουδεῖ πικρὰ ἢ λύπη ἐντός μου:
Ἄχ τί εὐκαιρία ποῦχασα νὰ φύγω
ὅξ' ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ κόσμου!..

(Ἀπ' τὴ συλλογὴ: «Οὐλαλούμ»)

ΕΑΥΤΟΥΛΗΔΕΣ

Ὡς ὥραία ἦταν μου ἀπόψε ἡ λύπη,
ἦρθαν ὅλα σιωπηλὰ χωρὶς πάθη
καὶ μὲ ἦθραν — χωρὶς κανένα' νὰ μοῦ λείπει —
τὰ λάθη.

Κι ὥς τὰ γνώρισα ὅλα μου γύρω — μπράμ - πάφες
ὅλα κράταγαν, τρουμπέτες καὶ θιόλες
— ΕΑΥΤΟΥΛΗΔΕΣ ποὺ μὲ βλέπαν, οἱ γκάφες
μου ὅλες.

“Α!.. τί θίασος λίγον τί ἀπὸ ἀλῆτες
μουζικάντες μεθυσμένους καὶ φάλτσους
ἔτσι ὡς ἔμοιαζαν — μέ πρισμένες τὶς μῦτες —
παλιάτσους.

Καὶ τί ἔμπνευση νὰ μοῦ δώσουν τὴ θέργα
μπρὸς σὲ τρίποδα μέ κἀντα μυστήρια,
ὅπου γράφονταν τ’ ἀποτυχημένα μου ἔργα
— ἐμβατήρια!

“Α.. τί ἔμπνευση!.. Μαίτρ τοῦ φάλτσου γὼ πάντα,
μέ τὴ θέργα μου τώρα ψηλά — λέω — μέ τρόμους
νά, μέ δαύτη μου νὰ παρελάσω τὴ μπάντα
στοὺς δρόμους.

Κι ὡς πσιώκολα θὰ παγαίνω πατώντας,
μέσ’ σὲ κόρνα θὰ τὰ θροντοῦν καὶ σαντούρια
οἱ παλιάτσοι μου — στὸν ἀέρα πηδώντας —
τὰ θούρια...

ΟΥΛΛΟΥΜ...

Ἦταν σὰ νὰ σὲ πρόσμενα Κερά
ἀπόψε πού δὲν ἔπνεε ὀξω ἀνάσσα
κι ἔλεγα: Θάρθει ἀπόψε ἀπ’ τὰ νερά
κι ἀπὸ τὰ δάσα.

Θάρθει, ἀφοῦ φλετράει μου ἡ ψυχὴ,
ἀφοῦ σπαρᾶ τὸ μάτι μου σὰν ψάρι
καὶ θὰ μυρίζει φῶτα καὶ βροχὴ
καὶ νεῖδ φεγγάρι...

Καὶ νά, τὸ κάθισμά σου σιγυρνῶ,
στολνῶ τὴν κάμαρά μου ἀγριαμένα,
καὶ νά, μαζί σου κιόλας ἀρχινῶ
χρυσὴ κουθέντα:

... Πῶς — νά, θὰ μείνει ὁ κόσμος μέ τὸ «μπά»
πού μ’ ἔλεγε τρελὸν πῶς εἶχες γίνει
καπνὸς καὶ — τάχας — σύγνεφα θαμπὰ
πρὸς τὴ Σελήνη...

.....

Νύχτωσε καὶ δὲ φάνηκες ἐσὺ·
κίνησα νὰ σὲ θρῶ στὸ δρόμο — ὠϊμένα —
μὰ σκούνταφτες (ὄπου ἐσκούνταφτα) χρυσή
κι ἐσὺ μὲ μένα.

Τόσο πολὺ μ' ἀγάπησες Κερά,
ποὺ ἄκουγα διπλὰ τὰ θήματά μου!
Πάταγα γὼ — στραθὸς — μέσ' στὰ νερά;
κι ἐσὺ κοντά μου..

(Ἀπ' τὴ συλλογὴ: «Ἐαυτοῦληδες»)

ΤΟ ΘΕΙΟ ΤΡΑΓΙ

Α'

Ἕνας ἀέρας φουσούσε κεῖνο τὸ θράδυ·
ἡ δημοσιὰ φιδασερνόταν ἀτέλειωτη — σὰν
μιά αἰωνιότη — στὸ κάμπο· ἐβούζαν οἱ
καλαμιές, κρύο ἔκανε.

Κ αὐτὸς προχωροῦσε.

Ἦταν παραδομένος στὸ δρόμο του, σὰν
ὁ στραθὸς στὸ αἰώνιο σκοτάδι· πήγαινε· ὅ-
λο πήγαινε, σὰν μιά ψυχὴ μέσ' στὴν ἐρη-
μιὰ τοῦ χρόνου.

Τὸν εἶχαν παραξήγηται οἱ ἀνθρώποι·
ἡ σκόνη τὸν εἶχε κάμει κατὰσπερο, κι ὁ
δρόμος — θεέ μου ὁ δρόμος — ποτὲ δὲ
θὰ τέλειωνε.

Ἦ ἀδερφή του τὸν ἐδιώξε. Τὸν ἐδιώξε;
σκεδὸν καὶ σκεδὸν ὄχι· μὰ αὐτὸς ἔφυγε.

Εἶχε πάει νὰ τὴ δεῖ ποδαρόδρομο· τώ-
ρα πάλι ποδαρόδρομο ἔφευγε. Πάντα ἔτσι.
Κοσμογυριστής, στρατοκόπος, ἀλήτης. Οἱ
δημόσιοι δρόμοι, οἱ σιδηροδρομικὲς γραμι-
μές, οἱ ἀπόστασες, ἦσαν τὰ μεγάλα δρο-
μολόγια τῆς ζωῆς του. Οἱ γέφυρες, οἱ πο-
λιτεῖες, τὰ τοῦνελ, οἱ φευγάμενοι σταθμοί

τῆς ὑδρόγειος· ἔτσι ἦταν. Ἡ γῆ δὲν τὸν
χώραε· τὸν τραβούσε ἡ μαγγανεία τῆς ἔ-
ρρημης.

Εἶχε μείνει μὲ τὸ μπᾶ! ἡ ἀδερφή του.

Σὰν τὸν εἶδε νὰ μπαίνει δὲν τὸν γνώρι-
σε· Ἕνας ἀλήτης τῆς φάνηκε. Τὰ θασά του
μαλλιὰ, τὰ χαράκια τοῦ μούτρου του, ἐ-
κείνη του ἡ στρεκλὴ σιλουέτα, φάνταζαν
στὸ κάρδο τῆς πόρτας σὰν μιά φοβέρα ποὺ
θάμπανε.

...Μπᾶ ὁ Γιάννης!..

Ναὶ ὁ Γιάννης, καὶ μπῆκε. Κοίταξε γύ-
ρω του, ζητώντας μιά καρέκα καὶ κάθισε.
Μὰ αὐτὸς ἦταν ἀλήτης· Ἕνας ἀλήτης σω-
στός. Ἡ ἀδερφή του τὸν κοίταξε.

...Ὁ Γιάννης; τοῦ κάνει μᾶλλον σὰ
νὰ ἦταν τρόπος νὰ μὴν ἦταν αὐτός, παρὰ
γιατὶ ἀμφίβαλε. Αὐτὸς δὲν ἀπάντησε μιά
ἀπάντηση μάταιη· ἦταν φανερό πὼς αὐ-
τὸς ἦταν ὁ Γιάννης· μόνο εἶπε: τί νέα;

...Καλὰ εἶπ' αὐτὴ καὶ τὸν κοίταξε. Πῶς
κατάντησε ἔτσι, πῶς ἔγινε. Πρὸ ἔξη χρό-
νια τὸ ἴδιο· ἔτσι παρουσιάστηκε ἄξαφνα
ἐνα θράδυ στὴν πόρτα. Ζοῦσε τότες ἡ μά-
να τους κι αὐτὴ ἦταν ἀκόμα ἀνύπαντρη.

Μήτε νά τόν πλύνουν δέν κάθισε, μήτε νά τόν μπαλώσουν λιγάκι· μπήκε αμίλητος κ' έκλαψε. Τ' άλλο πρωί τόν έχασαν. Πήρε πάλι τίς στράτες.

Τώρα όμως απόγινε· είχε χάσει... Θεέ μου. Τό πρόσωπό του ήταν και δέν ήταν αυτό — σάν μιιά φωτογραφία πούχε τραβηχτεί δυό φορές — και μέ κάτι σπάγγους ήταν μπαλωμένα τά ρούχα του· μέσ' στην άπλυσή και τή θρώμα ανάδευε.

Πήγε κοντά του από βαθιά της συμπονοιά· δάκρυσε, έκαιμε νά τόν χαϊδέψει λιγάκι, μιά εϋτώς έκα μύχιο ρίγος απέχθειας τήν διάτρεξε σύγκορμη· έμύριζε άσχημα· ήταν ξένο της κρέας ή σάρκα του, ντουνιά και ξενίλα έξεχνε ή κορμίλα του, — κόσμο!

...Πεινάς; τόν άρώτησε.

— Πεινώ.

Εϋτυχισμένη πού θά μάχραινε, μιιά στιγμή από πλάι του, έτρεξε σερπετή στην κουζίνα. "Ανοιξε ένα ντουλαπάκι και έφαχνε. Χτυπούς' ή καρδιά της· ένας τρόμος τή δούλευε.

Τούφερε ψωμί και τυρί· τούβαλε μιιά καρέκλα κοντά του και πήγε μακριά του και κάθισε.

"Ετρωγε. Αφιερώθηκε όλόκληρος στους καύμούς τής κοιλιάς του. Μάσασε και τά μελίγκια του δούλευαν, φούσκωναν σέ κάθε θαγκωμασιά του τά νεύρα. Σάν μιιά έκδίκηση ήταν τó τρώει του.

"Έτσι, μόνο πού οι άνθρωποι ντρέπονται. "Ενοστικά κρύδεσαι σάν θά ξεγυμνώσεις τó σώμα σου· είναι κάτι πράγματα πού ό καθένας μας τά κάνει κρυφά, δίχως μάρτυρες. Στο σπίτι σου, κλείνεται· και τίς τρύπες δουλώνεις. Στο ύπαιθρο, κοιτάς γύρω - γύρω μήν σέ δει κάνα μάτι.

Κι αυτός μπρός στο βλέμμα της, άχ θεέ μου πώς έτρωγε! Καθώς μασούσε και γί-

νονταν ένας πολύς τό ψωμότυρο, γούρλωνε γιά νά καταπιεί τά δυό μάτια του, σάν γιά νά μήν τόν πνίξει ή γλύκα· σάν μιιά μπίλια άνεδοκατέβαινε ό κύρ୍କουνας.

"Η άδερφή του τόν έδλεπε μέ κάτι αίσθήματα ανάμικτα· τόσο ντρεπόνταν ώστε, πήρε απ' αυτόνε τά μάτια της· κοίταξε όξω. "Ένας άγέρας φυσούσε κ' ή μέρα τρεμόσθενε· καθώς τά χλωμά φώτα τού σούρουπου όλο και σερνόταν στην άμαρνη, νόμιζες πώς κάθε τόσο μετατοπούσαν τά πράγματα, πώς κάναν ένα βήμα στα πίσω.

"Η Έλένη έσκαφτόταν. "Όσο πήγαινε ή άνησυχία της αύξαινε. Αυτός ό άνθρωπος... μιά ποιός άνθρωπος; ντράπηκε· δέν άξιζ' έτσι· ό Γιάννης ήταν ό άδερφός της. Μικρή τήν έδιάβαζε.

Γύρισε και τόν είδε· ήταν ή ψυχή της περίλυπη. — "Αχ Γιάννη, τού κάνει.

Αυτός μήτε πρόσεξε. Είχ' αποφάει και κάθονταν. Κάτ' ήθελε· έφαχνε μέσ' στις τσέπες του ήσυχα.

— Ποϋθε έρχεσαι; Γιάννη; τόν ρωτάει γλυκά.

— Από πάνω, τής κάνει και τής έδειξ' άόριστα.

— Από πού;

— Από τó δρόμο, και φάχνονταν.

— Μά τί θέλεις; τί φάχνεσαι;

— Τίποτα.

"Αναποδογύρισε τή σακούλα τής τσέπης του κ' έβαλε από κάτω τó χέρι· ένα κίτρινο άλεύρι χύθηκε στη φούχτα του· κλπός. Τέντωσε τήν παλάμη κι άρχισε μέ προσοχή νά διαλέγει· πέταε ένα - ένα τά ψίχουλα, τά χοντράδια, τή θρώμα. "Επειτα έκανε ούφς μέ τή μύτη και ρούφας· δέν στρίβεται πιότσιγάρο είπε μόνος του.

"Η Έλένη άνατρίχιασε· έχωσε τó χέρι πίσ' απόνα κάδρο και κάτω πήρε και τούφερε· ήταν τσιγάρο. — Πέρνω από κανέ-

να τοῦ Νίκου, τοῦ κάνει, νὰ θρίσκει· τυχαίνει: καμμιά φορά νὰ μὴν ἔχει.

Μήτε ρώτησε ποῖός ἦταν ὁ Νίκος, μόνο τὸ πῆρε καὶ φούμαρε: Πά, ρούφαε μιὰ καὶ σταμάταε μὲ τὸ στόμα ὀρθάνοιχτο, σὺν νὰ σταματοῦσε ἡ πνοή του. Πά, καὶ καπνὸς πιά δὲ φαίνονταν. Μετὰ παρατήραε εὐτὺς τὸ ταιγάρο του· στὰ δυὸ δάχτυλά του κρατώντας του, τὸ ἀπολάμβανε μὲ ἄγριο μάτι· σὲ κάθε του ρουφηξιά χαρακώονταν πιδ βαθιὰ οἱ γριμάτσες του. Μόνο ρώτησε, εἶπε: — Ἡ μάνα;

— Τώωωωρα ἡ μάνα, τοῦ κάνει.

Δὲν ξαναῖπε ἓνα μάταιο λόγο· ἦταν ὀλοφάνερο πέθανε.

— Πέθανε, τοῦ ξαναλέει αὐτὴ μὲ διάθεση ποὺ δίνει κανεὶς ἓνα χτύπημα· ἡ ἀκαιστησιά του τὴν κούναε.

Ἦ λοιπόν;

Τί λοιπόν; Ἦταν λοιπὸν ἓνα τέρας. Ἀνήσυχη ἔριξ' ἓνα βλέμμα τριγύρω της· κοίταξε τὸ παράθυρο· λίγο ἀκόμα καὶ νύχτωνε. Τὰ πράγματα ἀμφίβολα, ὑποπτα μέσ' στὸ ἡμίφωτο ἔχασκαν· μιὰ ἀνατριχίλα τὴν κούνησε.

Πῆγε ν' ἀνάψει τὴ λάμπα καὶ τὰ χέρια της ἔτρεμαν. Καθὼς ἀναδόθηκε ἡ φλόγα ἀπ' τὸ σπέρτο της, ὅπ' ἄμμαν γοργὰ μιὰ στροφή πὰ στοὺς τοίχους οἱ ἴσκιοι τους. Ἀπαίσια ἡ σκιά αὐτουνοῦ ἦρθεν ὄρση.

— Ἀα! δάζει μιὰ φωνὴ καὶ γυρίζει. Ἦταν στὴ θέση του ἀκίνητος· κάθονταν συλλογισμένος, βουδός. Μήτ' ἐφάνη νὰ νόησε.

Ἄκου δῶ... τοῦ κάνει αὐτὴ, μὰ σταμάτησε· ἄχ ποῦσαι Νίκο; ξαναῖπε.

Μὰ καὶ τώρα αὐτὸς δὲ μίλησε· μόνο κοίταξε· εἶχε πολὺ κρύο τὸ βλέμμα.

— Ὁ Νίκος, τοῦ φωνάζει, ὁ ἄντρας μου.

Τὸ «ἄντρας μου» τότε ὅπως ἔτσι γιὰ νὰ

τὸν ξεχωρίσει ἀπ' αὐτόνε· ἤθελε νὰ τοῦ κάμει αὐστητὴ τὴ διάκριση, πούχε σ' αὐτὸν καὶ σὲ κείνον.

— Ἦ λοιπὸν; κάνει αὐτός.

— Ἦ λοιπὸν; λέει κι αὐτὴ. Σάστισε· ξέχασε τ' εἶχ' ἀκριβῶς νὰ τοῦ πεῖ. Μιὰ βαθιὰ σιωπὴ εἶχε μπεῖ ἀναμετάξυ τους κ' ἦταν ἔτσι σὺν ν' ἀλαργεῖν στὸ χάος. Δὲ μιλοῦσαν, ἐσκέφτονταν· κάτω λυπητερές γραμμὲς φάνηκαν νὰ τρέχουν στὴν ὄψη του κι ἀπὸ κοντὰ ἡ ἴδια ἡ λύπη.

Τότε ἓνας λυγρὸς τὴν ἐτσάκισε. Γιάννη τοῦ κάνει, ἄχ Γιάννη παντρεύτηκα· πῶς κατάντησες ἔτσι πῶς ἔγινες· δὲν ἀκοῦς, ἡ μάνα μας πέθανε· πέθανε Γιάννη μου· ἡ μάνα μας κ' ἐγὼ ἔκλαιγα· δὲν ἀκοῦς ἐγὼ ἔκλαιγα γιὰτὶ πέθαν' ἡ μάνα μας, ἔκλαιγα γιὰτὶ ἔλειπες ἐσύ.

Μαλακιά ἡ φωνὴ της, εἶχε τεντώσει τὰ λάστιχο — ἔκλαιγε...

Τώρα... ἔκαμε τρυφερὰ γιὰ νὰ ἐξακολουθήσει, μὰ αὐτὸς τὴν διάκοψε: — Τώρα τί;

— Τώρα νά, θάρθει ὁ ἄντρας μου.

Τότε ἔτσι ἀπίστευτα ἄξαφνα· εἶχε μιὰ βαθιὰ κακεντρέχεια ὁ λόγος της. Τί τέρας! τὴν τάραξε· τῆς ἔκανε φρίκη ἡ ἀπάθεια του, ἡ ἀναλγησιά του, ἡ ὀμότης.

— Γιατί ἦρθες, τὸν ρωτάει ἀπότομα.

— Θὰ φύγω· ἔκαμα χαμηλὰ γιὰ νὰ πρᾶμια.

— Λέγε, τί;

— Ἡ Μαρία...

Νευρικὸ ἓνα γέλιο τὴν τσάκισε· ἄχαχα ἡ Μαρία! ἄχαχα ἡ Μαρία!... Καὶ σκεφτόταν μὲ λύπη ἐκεῖνο καὶ «τὸ θὰ φύγω» του. Ἄχ πόσο ἦσυχια τότε!

Καὶ νάτον σηκώθηκε· τράβηξε κατ' εὐθείαν στὴ πόρτα· σωστά;... ἀδερφέ μου...

Αὐτὸς ἄνοιξε. Σὺν μαῦρος μπερντές ἔ-

πесе τὸ σκοτάδι στὸ ἀνοιγμα' ἑνας ἀγέρας φυσοῦσε.

— Γιάννη... καὶ χυμᾶει τὸ ξωπίσω του μὰ δὲν πρόφτασε· αὐτὸς εἶχε πηδήσει — σὺν στὸ κενὸ — μέσ' στὴ νύχτα. Μόνο τὰ Γιάννη της πέταξαν σὺν πληγωμένα πουλιά. Ἕνα ψυχρὸ φύλλο τοῦ ἀνεμου ξάφνου χύθηκε στὴν κάμαρη. Ἡ φλόγα τῆς λάμπας ἐμάκρυνε κι ὅπ, μιὰ στροφή οἱ σκιές κάμαν ὅλες. Ὑστερα πήδησε καὶ χάθηκε. Ἡ νύχτα ἐφούσκωσε. Τὰ πράγματα εἶχαν ἀποθέσει τὸ πρόσωπο. Τότε — πιά οὐτ' ὄνομα δὲν εἶχαν.

Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΟΥΡΜΕΛΗΣ

Ο ΣΤΟΓΡΑΪΤΗΣ

Κρυφὴ χαρά, κρυφὸ καμᾶρι τόχε μὲς στὴν καρδιά του καὶ τὸ χαίρονταν τὸν ξαναπαγεμὸ του στὸ λιμάνι τῆς Κάτω Μπάσας ὁ Καπτα - Σουρμελῆς ὁ Στουραίτης. Πότε νὰ φτάσει!

Ἐκεῖ σιμά στὰ χαμηλὰ παρεθυράκια τῶν Σουρούτηδων θ' ἄραζε, καρσὶ στὰ μαῦρα μάτια τῆς Ἀννίκας.

Ἕλα Χριστέ καὶ Παναγιά πόσ' ὁμορφος πούταν ὁ κόσμος! Μιὰ φουσκοθαλασσὰ καλωσύνης, μιὰ μισκοβολιὰ τρυφεράδας, ἔτσι ἔν' ἀγεράκι ἐρωτικὸ γλυκοφυσάμενο φούσκωνε τὴν καρδιά του καὶ τίς σκέψεις του.

Θάφτανε.

Θὰ φουντάρυζε στὴν ἴδια θέση, γερὰ θὰ ρεμεντζάριζε τὴν «Τρισεύγεννη» τὸ τρεχαντήρι του· σβέλτος καὶ λυγερὸς κι αὐτὸς θὰ ὀρθώνονταν στὸ κάσαρο.

Κι ἀπὸ κοντὰ;

Ὡ ἀπὸ κοντὰ ὅλα θαρχόνταν μοναχὰ τους μὲ τὴ σειρὰ καὶ μὲ τὴν τάξη.

Ἄχ! ναί, σὺν τότες!

Νά, θ' ἀνοίγαν τὰ παρεθύρια τῶν Σουρούτηδων, θ' ἀστραφταν καὶ τὰ μάτια τῆς Ἀννίκας.

Κι ὅταν τὴ νύχτα, ὅλα γλυκὰ θὰ σὺν παίγαν, τότες, ὦ τότες αὐτὸς ἤξερε.

Ἄχ! πόσο γλυκιές ἦσαν οἱ γνώμες του, πόσ' ὁμορφὴ ἔταν ἡ ζωὴ του.

Ἐκεῖ ἀντίκρυα του θ' ἀνοιγ' ἀθόρυβα, σὰ μάτι, τὸ χαμηλὸ παρεθυράκι τῶν Σουρούτηδων κ' ἕνα χρυσὸ αὐλάκι ἀπὸ φῶς θὰ σέρνονταν πὰ στὰ κατάμαυρα νερά, μὲς στὸ λιμάνι.

Σὺν μιὰ κολώνα ὀλοχρυσή, ὀλόρθα βυθισμένη, θάμιαζε ἡ ἀναδριχὴ φεγγοβολιά του μὲς στὴ θάλασσα.

Κι ἀνάμεσά του — φάντασμα λευκὸ νυχτερινὸ — ἡ Ἀννίκα ἡ ὀρθοβύζα.

Θεέ μου!

Ἀμπουλας σκότεινος, στιλπνός, τὰ μαλλιά της, θὰ χύνονταν — μαύρη νεροσυρμὴ καὶ κύμα — πὰ στὴ μαρμαρίνη ἀσπράδα τῶν δυὸ ὦμων της καὶ γυμνά, ὅπως στ' ἀγάλματα θὰ τῆς κρεμόντουσαν τὰ χέρια. Θ' ἀσπρολογοῦσαν οἱ ραχουλές φοῦσκας τῶν δυὸ μπράτσων της.

Κάτω ἀπ' τὰ νυχτικὸ μπουστάκι της — ἔτοιμο νὰ σπάσει καὶ νὰ πετάξει τὰ κουμπιά του — μόλις θὰ συγκατασύγτανε τὸ δίδυμο κύμα τῶν βυζῶ της.

Ἀγάλη τότε κι αὐτὸς θὰ κατέβαινε στὴ δάρκα.

Θ' ἀφρουγκάζονταν τοὺς ὑγροὺς κλουμπакισμοὺς τῶν κουπιῶν του πὰ στὴ θάλασσα καὶ τοὺς θαριοὺς χτύπους τοῦ καρδιαῦς του μὲς στὴ νύχτα.

Κι ὅταν σὲ λίγο ἀγάλη θ' ἄραζε ἐκεῖ στὴν ἀμμουδιά — ξερδὰ στὸ σπίτι της — πατώντας λαφριά στὰ νύχια του, θάφτανε στὸ παρέθυρο καὶ θάδινε τὰ χέρια.

Τότες τὸ φῶς θάσθηνε ἄξαφνα — σὺν

κάτι πού πέταξε κ' ἐχάθη. Πυκνὸ τότε σκοτάδι γλυκὰ θὰ τοὺς συνέπαιρνε.

"Ἐλα Χριστέ καὶ Παναγιά! πόσ' ὁμορφος πούταν ὁ κόσμος. Ἀπαλὰ τὰ δάχτυλά του θὰ θούλιαζαν — σὰν σὲ ζυμάρη — στίς φούσκες τῶν δυὸ μπρότσου της, κ' οἱ δυὸ μαζί οἱ παλάμες του θὰ γλύστραγαν ὡς τὴν πυκνὴ θλάση (ἀψηλά) τῶν μαχαλῶ της.

Ὁ φλογερὸς ἀνασασμὸς του θὰ συγκρινότανε μὲ τὴ μοσκοβολιά ἀπ' τὰ χνῶτα τῆς καὶ τὸ στόμα του λαίμαργα θ' ἀσέκωνεν ἐκείνη τὴ στιλπνὴ ὕγρασία τῶν χειλῶν τῆς.

Ψυχὴ του!

Θάνειθε στὰ μπράτσα του τὴν ἐλαστικὴ ἐσχάρα τῶν λιανῶν παιδιῶν της, κι ὅταν ἀπ' τὴν φουσκοθαλασσιὰ τῶν καὶ μῶν, θάσπαζαν τὰ φιλιωμένα κουμπάκια καὶ τοῦ μπουστου της, ὁ κρουστὸς κόρφος της θὰ χύνονταν καὶ στῶν δυὸ τίς ἀγκαλιές—ἀφρὸς καὶ κύμα.

"Ἔτσι κατὰ πῶς ἔγιναν καὶ τότες.

Ἀγέρας ἐρωτικὸς οἱ καὶμοὶ του φούσκωναν τὰ πανιά του καὶ τοὺς φλόκους του, ἐρωτικὸ πουλάκι κ' ἡ ψυχούλα του φλετούρει ἀμπροστά, τὸ δρόμο δείχνοντας στὸ ἐρωτικὸ καράβι.

Πότε νὰ φτάσει.

Κ' ἔφτασε.

Ἀδεκεῖ καταμεσίς στὸ λιμανάκι τῆς Κάτω Μπάσιας, φουντάρισε, ἀντίκρυα στὰ χαμηλὰ παρεθυράκια τῶν Σουρούτηδων, ἐκεῖ καρσὶ στὰ μαύρα μάτια τῆς Ἀννίκας. Ἐκεῖ ἔταν τὸ σπιτάκι της· ἐκεῖ οἱ λευκὲς πού τὸ σκέπαζαν, ὁμπρὸς του ἐκεῖ, σιμὰ στὰ βότσαλα, στὸ περιγιάλι.

Γοργὰ πετάχτηκε στὴν πιάτσα. Καὶ βράδευαζε. Σὲ λίγο, θάφτανε κ' ἡ νύχτα.

Στὴν ἴδια θέσῃ ἐκάθισε, ἀντίκρυα, στοῦ

Ζέρβα τὴν ταβέρνα.

Δούλευε ὁ νοῦς του ἀνήσυχτα, δούλευε ἡ καρδιά του, δούλευε καὶ ἡ μοίρα του ἡ μαύρη.

Ἀνήσυχο πουλάκι ἡ ψυχούλα του, πετοῦσε δῶ, πετοῦσε κεῖ, γυρνόφερνε τὸ σπῆτι.

Νὰ ἰδεῖ, νὰ μάθει δίφας ἡ καρδούλα του.

Εἶδε τὴν αὐλόπορτα ν' ἀνοίγει κ' ἓνας ἄντρας ξεραγκιανός, κοκκινιστρίχης, πρόβαλε στὴν πόρτα.

Καὶ πνιγμένος ὁ Καπτα-Σουρμελῆς θὰ τὸν θυμόνταν.

Ἦταν ἐκεῖνος.

Αὐτὸς ὁ ἴδιος πούχε ἀπὸ τότες στὸ μάτι τὴν Ἀννίκα.

Εἶδε καὶ τὴν Ἀννίκα. Τὴν εἶδε νὰ χάνει τὸ χρῶμα της, νὰ πιάνεται στὴν πόρτα. Κατόπι νὰ κλείνει πίσω της, νὰ φεύγει.

Κατάλαβε ὁ Καπτα-Σουρμελῆς ὁ Στουραίτης.

Δὲ μίλησε, δὲν ἐκουνήθη, δὲν ἀνάσανε.

Δὲν αἰσθάνθηκε καθόλου μίσος, διόλου θυμό.

Δὲν ἦταν ἀνάγκη, δὲν ἐπείραζε, δὲν ἦταν λόγος.

"Ὅμως σιγανά, ἀγάλι, σὰν ἀπὸ θερμὴ πηγὴ ἀνάδλυσε μέσα του ἡ πίκρα.

Εἶπε καὶ τούφεραν κρασί κι ἄρχισε νὰ πίνει.

"Ἀχ πόσο ἔπινε, Θεέ μου!

"Ἐπινε ἀγάλι, ἔπινε ντροπαλὰ, τόνα πατήρι πάνω στ' ἄλλο.

"Ἔτσι ἀγάλι, ἔτσι ντροπαλὰ κι αὐτά, τὰ χαμηλὰ παρεθυράκια τῶν Σουρούτηδων μπροστά του, σφάλισαν φύλλο πρὸς φύλλο, ἔνα-ἔνα, τόνα κατόπι στ' ἄλλο, σὰν ματάκια.

Κ' ἡ νύχτα ἦρτε, ἦρτε δειλὴ, δισταχτική, κρυφολαμένη.

Κοντὰ μεσάνυχτα ἀσπρώθη κ' ἔφυγε.

Πατώντας δῶ, πατώντας κεῖ, ἔφτασε στὸ μῶλο.

Δὲν ἦταν μεθυσιμένος — σκεφτόταν μέσα του — παρὰ ἔτσι κοιμιάτι κουρασμένος, λυπημένος...

Τώρα ἦσαν ὅλα καλὰ, κατακαλὰ, ὠραῖα, ἄχ τί ὠραῖα!

Ὁ Θεὸς ξέρει πῶς ἦδρε τὴ δάρκα του, πῶς ἤμπε μέσα.

Ἐπιασε τὰ κουπιὰ καὶ τράδηξε γιὰ τὸ καῖκι, γιὰ τῆς ψυχῆς του τράδηξε τὸ ἄσυλο, γιὰ τὴν καταφυγὴ τοῦ σώματός του.

Ἀχ! πόσο μακριὰ πούταν φουνταρισμένη ἡ «Τρισεύγενη», πόσον ἀλαργινὸ τὸ τρεχαντήρ του, τοῦ ἐφάνη...

Ἄαα... θάχε «σύρει» διαλογίστηκε.. τὸ ρέμα τὸ μετατόπισεν ἐσκέφθη τέλος, ἔφτασε· προσπάθησε ν' ἀνέθει, νὰ σκαλώσει... Μὰ πράμα περίεργα—ἀργοῦσε... δὲ δύνονταν.. — σὲ καλὸ του!

Ἐκαμε νὰ φωνάξει τὸ μοῦστο του τὸ Γιώργη, προσπάθησε πολὺ.. ἐφώναξε δυνατὰ ὅσο κι ἂν ἐδυνάστη... μὰ παράξενο πράμα «τ' εἶχε πάθει;» ὁ μοῦστος δὲ φαίνονταν, κι αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν ἄκουγε σχεδὸν διόλου τὴ φωνή του!

Μόνο ἓνας σαλιαρὸς ρογχασμὸς ἔδγα·ν' ἀπὸ τὸ στόμα του...

Καλὰ, μὰ ἐκεῖ ἀντίκρυα του—ζερβά του — κάτω ἄστραψε ἄξαφνα, κάτω ἐχύθη.

Μιά νεροφύδα χρυσή, λιανή, μακρουλή, ἀγωνίζονταν — σὰ νάταν δεμένη ἀπ' τὴν οὐρὰ της — λές νὰ ξεφύγει ἀπ' τὴ στεριά, νὰ γλυστηρήσει πὰ στὸ γιᾶλό, μὲς στὸ λιμάνι.

Μιά σκέψη γοργή—σὰν ἀστραπή—διάβη γλυκὰ τὸ λοῦσιμό του.

Ἐστρίψ' εὐτὺς πρὸς τὴν ἀχτὴ κ' εἶδε

ἀντίκρυα.

Εἶδε τὸ παρεθύρι ἀνοιχτὸ καὶ τὴν Ἀννίκα ἀνάμεσά του, ὄραμα λευκὸ μέσα στὴ νύχτα!

Ἀχ! ναὶ σὰν τότες.

Ἦταν κι ἀπόψε μὲ τὸ νυχτικὸ μπουστάκι της κ' εἶχε τὰ μπράτσα γυμνὰ ὅπως στ' ἀγάλματα!

Σὰν μιὰ χιονοκολώνα λυγερὴ ἦταν τὸ μπόι της ὅπου ἀψηλά της κάθονταν ἕνας κόρακας μὲ τὰ φτερά ἀνοιγμένα — τὰ μαλλιά της.

Κ' ἐνόησε.

Ἐπιασε τὰ κουπιὰ καὶ τράδηξε ἴσα—καταῖσα.

Μιά καινούργια δύναμη ἔδωσ' ἀντρεία στὰ μπράτσα του, ἔκαμε τοὺς σκαρμούς τῆς δάρκας του νὰ τρίξουν.

Δὲν τούκανε ἐντύπωση ὁ σκοπὸς του.

Ἦξερε καλὰ, κατακαλὰ, ἦταν βέβαιος.

Ἐκεῖ ἦταν ἡ Ἀννίκα του — τὸν κατέρασε...

Κι αὐτὸς;

Ὡ, αὐτὸς ὅπως τότε;

Θὰ κάθιζε ἀγάλι τὴ δάρκα του στὴν ἀμμουδιὰ καὶ θὰ σαλτάρυζε στὰ ὄξω.

Κατόπι πατώντας ἀνάλαφρα στὰ νύχια του, θάφτανε καὶ θάδινε τὰ χέρια.

Κι ὅταν τὸ φῶς τῆς λάμπας θάσθηνε καὶ θὰ γίνονταν κ' οἱ δύο τῶν ἑνα μὲ τὴ νύχτα, τότε... ὦ τότε!

Νά, λιγάκι ἀκόμα καὶ ζύγωνε νὰ φτάσει.

Τὸ χρυσὸ ρυάκι πλάι του ὅλο καὶ κόνταινε στὴ θάλασσα, ὅλο κ' ἔφευγε ζωπίσω του — σὰ φίδι. Μά, γιὰ στάσου...

Τὸ φῶς, καρσί, ἔσβησεν ἄξαφνα σὰν κάτω πού πέταξε κ' ἐχάθη! Τὸ ἴδιο καὶ τὸ χρυσὸ αὐλάκι πὰ στὴ θάλασσα!

Ὁ Καπτα-Σουρμελὴς ὁ Στουραῖτης πάλι ἐνόησε...

Σίταρε αγάλι καὶ κάθισε στὸν πάγκο.
Δὲν ἦταν μεθυσμένοις — σκεφτόταν μέ-
σα του — παρὰ ἔτσι κουρασμένοις, μᾶλλον
λυπημένοις...

Τώρα ὅμως παλὺ ἀποθυμοῦσε νὰ ξα-
πλώσει... νὰ, ὅσο πατάει ἡ γάτα, μιὰ σι-
γμὴ... "Ὅχι: ἀδερφε νὰ κοιμηθεῖ, μόν' νὰ
τὸν κλέψει μόνε μόνε... ἔτσι: ἕνα μινούτο,
μιὰ σταλιά... Κι ἀπὸ κοντὰ—μιὰ τὸ Θεὸ—
θὰ τράβαγε ἴσια γιὰ τὸ καῖκι.

Κ' ἔχειρε.

Πολὺ ἀνήσυχα στὴν ἀρχή, ἄσκημα, πα-
ράξενα, ἀποκοιμήθη τέλος βαριά, συγκρη-
τητά, δίχως ἄκρη...

Πρὸς τίς αὐγές, τὰ νερὰ τραβήχτηκαν
καὶ τὸ κεφάλι του πρόβαλ' ἀγάλι πὰ ἀπ'
τῇ θάλασσα, μὲ τὸ πρόσωπο ἀποτρόπαιο
καὶ πρσιμένο, μαλέο, ἀπαίσιο!

Τὰ μάτια του ὀλανοιχτά, γυαλένια καὶ
κατάπληχτα, θωροῦσαν χαῦνα καταμπρο-
στὰ ὅλα μαζί καὶ τὰ κλειστὰ παρεθυρά-
κια τῶν Σουρσούτῶν!

Κάτω ἀπ' τὰ φουσκοπρησμένα του μα-
τόφυλλα, οἱ κόρες (πηγγμένες) τῶν μα-
τιῶν του ἐφαίνονταν σὰν κάτι νὰ διηγόν-
τουσαν φριχτό, σὰν κάτι νὰ (τῆς 'Αντί-
κας του) τὸ ἐλέγαν...

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ (ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ):

- 1930: Καῦμοι στὸ Γριπωνήσι (Διηγήματα)
- 1932: Τὸ θεῖο τραγί (Διηγήματα)
- 1935: Μαριάμπας (Μυθιστόρημα)
- 1935: Οὐλαλούμ (Ποιήματα)
- 1938: Τὸ σόλο τοῦ Φίγκαρο (Μυθιστό-
ρημα)
- 1950: Ἐαυτούληδες (Ποιήματα)
- 1951: Ὁ ἦχος τοῦ κώδωνος (Θέατρο)
- 1958: Ἡ περίπολος Ζ' (Διήγημα)
- 1959: Τὸ βατερλώ δυὸ γελοίων (Μυθι-
στόρημα)
- 1960: Ἡ μαθητευομένη τῶν τακουινῶν
(3 Νουβέλες)

- 1968: Βοιδάγγελοι (Στίχοι)
- 1970: "Απαντες οἱ στίχοι (1936—1970)
- 1971: Τὸ 21 καὶ ἡ ἀλήθεια (τ. α'). Κρι-
τικὴ τῆς ἱστορίας τοῦ '21.
- 1974: Ἡ τράπουλα (Συμπλήρωμα τοῦ
α' τόμου)
- 1975: Τὸ 21 καὶ ἡ ἀλήθεια (τόμ. 6')
- 1976: Τρεῖς ἄδειες καρέκλες (Διηγήμα-
τα)
- 1976: Φυγὴ πρὸς τὰ ἐμπρὸς (Α' Κρατι-
κὸ Βραβεῖο Λογοτεχνίας 1976—
1977)
- 1977: Ἀντι-Καραγκιόζης ὁ Μέγας (Κω-
μωδία)
- 1977: Τὸ 21' καὶ ἡ ἀλήθεια (τ. γ')
- 1978: Ὁ κύριος Σερβάν Σεβαλιέ — Τὸ
σημεῖο τοῦ σταυροῦ. (Κωμωδίες)
- 1978: Τὸ 21' καὶ ἡ Ἀριστοκρατία του
- 1979: Τὰ καγκουρώ (Κωμωδία)
- 1979: Σπαζοκεφαλίες στὸν οὐρανὸ ('Αν-
τιδιηγήματα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ (Πλήρη στοι-
χεῖα τῶν βιβλίων τοῦ Γιάννη Σκα-
ρίμπα ποὺ ὑπάρχουν στὴ βιβλιο-
θήκη μου):

1. Καῦμοι στὸ Γριπωνήσι (6' ἔκδ.), 'Α-
θήνα, Κείμενα, 1973, 21X14, σελ. 109.
2. Τὸ θεῖο τραγί (γ' ἔκδ.), 'Αθήνα, Κά-
κτος, 1975, 21X14, σ. 118.
3. Μαριάμπας (γ' ἔκδ.), 'Αθήνα, Σύγ-
χρονη Ἐποχὴ 1980, 21X14, σ. 132.
4. Τὸ σόλο τοῦ Φίγκαρο (γ' ἔκδ.), 'Α-
θήνα, 1978, 21X14, σ. 107.
5. Ὁ ἦχος τοῦ κώδωνος (6' ἔκδ.), 'Α-
θήνα, Κάκτος, 1978, 21X14, σ. 88.
6. Ἡ περίπολος Ζ' (δ' ἔκδ.) (α' 1932;
6' 1958, γ' 1961) 'Αθήνα, Σύγχρο-
νη Ἐποχὴ, 1980, 21X14, σ. 61.
7. Τὸ βατερλώ δυὸ γελοίων (6' ἔκδ.),
'Αθήνα, Μνήμη, 21X14, σ. 226.
8. Ἡ μαθητευομένη τῶν τακουινῶν (6'
ἔκδ.), 'Αθήνα, Κάκτος, 1976, 21X14,
σ. 142.
9. "Απαντες οἱ στίχοι (1936—1970). (Πε-
ριλαμβάνονται οἱ ποιητικὲς συλλογές
'Εαυτούληδες καὶ Βοιδάγγελοι κ.ἄ.
ποιήματα) 'Αθήνα, Ἐπτάλοφος, 1970,
21X14, σ. 140.

10. Τὸ 21 καὶ ἡ ἀλήθεια (τ. α'), Ἀθήνα, Κείμενα, 1971, 20,5X13, σ. 152 (γ' ἔκδ. Κάκτος, 1975, 21X14, σ. 157).
11. Ἡ τράπουλα (Τὸ ἐλλείπον παιγνιόχαρτον μεταξύ Α' καὶ Β' τόμου τοῦ «Τὸ 21 καὶ ἡ ἀλήθεια»), Ἀθήνα, Κάκτος, 1975, 21X14, σ. 69.
12. Τὸ 21 καὶ ἡ ἀλήθεια (τ. β'), Ἀθήνα, Κάκτος, 1975, 21X14, σ. 262.
13. Τρεῖς ἄδεις καρέκλες, Ἀθήνα, Κάκτος, 1976, 21X14, σ. 86.
14. Ἀντι - Καραγκιόζης ὁ Μέγας, Ἀθήνα, Κάκτος, 1977, 20,5X13, σ. 60.
15. Τὸ 21 καὶ ἡ ἀλήθεια (τ. γ'), Ἀθήνα, Κάκτος, 1977, 21X14, σ. 304.
16. Ὁ κύριος Σερβάν Σεβαλιέ — Τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ, Ἀθήνα, Κάκτος, 1978, 21X14, σ. 79.
17. Τὸ 21 καὶ ἡ Ἀριστοκρατία του, Ἀθήνα, Κάκτος, 1978, 21X14, σ. 165.
18. Τὰ καγκουρώ, Ἀθήνα, Γραμμή, 1979, 21X14, σ. 74.
19. Σπαζοκεφαλιές στὸν οὐρανό Ἀθήνα, Γραμμή, 1979, 24X17, σ. 126.

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΣΤΟΝ ΦΩΚΙΚΟ ΤΥΠΟ:

Α' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ:

«Φωκικὸς Ταχυδρόμος», Ἀθήνα - Ἀμφισσα (τῶν Γ. Λομπάρδη-Ν. Σταθαῖ).

ΓΡΑΜΜΑΤΑ: Φ. 2 (10.11.65): Πάνω στὸ θέμα: Λογοτέχνες 35—Διαλέξεις 50.

Φ. 3 (12.3.66): Γαστρονομικά.

Φ. 4 (5.4.66): Προσφώνηση χωριανῶν του.

Φ. 11 (2.12.66): Δυὸ ἐνδείξεις φωτός..

Β' ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:

«Φωκικὰ Χρονικά», Ἀμφισσα (τῆς «Φοιτητικῆς Ἐνώσεως Φωκέων»): ΠΟΙΗΜΑΤΑ: Αὐτὸ—ναί, τεύχ. 2, Μάιος 1971, σ. 19.

Ἡ δυναστεία τῶν εἰκοσόφραγκων, τεύχ. 3, Νοέμβριος 1971, σ. 2.

ΓΡΑΜΜΑ: Ἡ συνεδρία τῆς Ἀκαδημίας καὶ οἱ ρουμελιώτικοι σύλλογοι τῆς Πρωτεύουσας, τεύχ. 2, Μάιος 1971, σ. 20—22.

ΚΡΙΤΙΚΗ: Ὁ Κοραῖς καὶ τὸ '21, τεύχ. 4, Μᾶης 1972, σ. 2—5.

«Φωκίδα», Ἀμφισσα (τῆς Νομαρχίας Φωκίδος): Ἐαυτούληδες, τεύχ. 2—3, σ. 48—49.

Τὸ 21 καὶ ἡ ἀλήθεια, τεύχ. 4—5, σ. 52

Τὸ θεῖο τραγί, τεύχ. 8—10, σ. 39.

«Τετράμηνα», Ἀμφισσα (Τοῦ Δρόσου Κραθαρθόγιαννου):

ΔΙΗΓΗΜΑ: Τὸ παιδί τοῦ τσίρκου, τεύχ. 1, Ἀνοιξη '74, σ. 15—19.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. Γιάννη Σκαρίμπα: «Καῦμοι στὸ Γριπνήσι» (β' ἔκδ.), Ἀθήνα, Κείμενα, 1973, σ. 7—8, ὅπου δημοσιεύεται ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἔκθεση τῆς εἰσηγητικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Διαγωνισμοῦ Διηγήματος τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων».

2. Στέλιου Γεράνη: «Γιάννης Σκαρίμπα», στὴ «Μεγάλῃ Ἐγκυκλοπαίδεια τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας», τ. ιβ' σ. 221—34, ὅπου ἡ μέχρι τοῦ 1960 βιβλιογραφία.

3. Π. Δ. Μαστροδημήτρη: «Γιάννης Σκαρίμπα — Τὰ παραλειπόμενα μιᾶς σιωπῆς», στὴν «Ἐπιθεώρηση Τέχνης», τ. κ', Ἰανουάριος 1965, τεύχ. 121, σ. 18—32.

4. Μηνᾶ Χρηστίδη: «Ἡ ἔκπληξη τῆς Δευτέρας» (τηλε-κριτική), ἐφημ. «Ἡ Καθημερινή», 14.4.1976.

5. Δρόσου Κραθαρθόγιαννου: Ἀρχεῖο γραμμάτων καὶ χειρογράφων τοῦ Γιάννη Σκαρίμπα.

«Ο ΟΣΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ Ο ΣΤΕΙΡΙΩΤΗΣ (896-953)»

(Ὁ Ἅγιος τῆς Φωκίδας)

Τοῦ Πρεσβυτ. π. ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ Ν. ΓΚΙΟΥΛΟΥ
Θεολόγου - ἐφημερίου Βουνιχώρας

Μὲ τίς γραμμὲς ποὺ ἀκολουθοῦν δὲν ἔχουμε σκοπὸ νὰ περιγράψουμε τὸν περίπτωτο Βυζαντινὸ Ναὸ τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ στὸ Στεῖρι τῆς Βοιωτίας. Γι' αὐτὸν ἔχουν γράψει διεξοδικὰ ἔργα καὶ μελέτες ἐπιστημονικὲς πάρα πολλοί, τόσο δικοὶ μας ὅσο καὶ ξένοι, ἀπ' τίς ὁποῖες καταφαίνεται τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖο παρουσιάζει ὁ λόκληρο τὸ ναοδομικὸ συγκρότημα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς. Ἐμεῖς ἀπλῶς θὰ προσπαθήσουμε νὰ παρουσιάσουμε τὴν ἁγιασμένη προσωπικότητα τοῦ ἀναχωρητοῦ, χάριν τοῦ ὁποῖου κτίσθηκε ἡ Μονή.

Ὁ ὁσιος Λουκᾶς ὁ «Νέος» —πρὸς ἀντιδιαστολὴ ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ — ὑπῆρξε μιὰ σπάνια μορφή τῆς μοναχικῆς πολιτείας τῆς Ἐκκλησίας μας, ἕνας γνήσιος ἐκφραστὴς τοῦ μοναχικοῦ ιδεώδους, ἕνα πνευματικὸ θλάστημα καὶ κόσμημα τῆς Φωκίδας. Ἐζήσε, ἀγίασε, θαυματουργήσε, ἐδόξεσε τοῦτο τὸν τόπο καὶ ἀπ' τὰ οὐράνια κλίτη θεωρεῖ τὸν φωκικὸ ὀρίζοντα καὶ ἐποπτεῖ τῇ γῇ ποὺ περπάτησε.

Γιὰ πάρα πολλοὺς μένει ἕνας ἄγνωστος ἅγιος. Στὴν ἐποχὴ του, ὅμως, πλῆθος ἀνθρώπων ποὺ τὸν γνώρισε, κατανόησε καὶ συνειδητοποίη-

σε μὲ τίς παραινέσεις καὶ τίς προτροπές του, τὴν ἀποστολὴ του γιὰ τὴν παρὰ πέρα κοινὴ ἱστορικὴ πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ μέσα σὲ θύελλες καὶ καταιγίδες ποὺ προκαλοῦντο ἀπὸ κάθε εἶδος πλημμυρίδες κατὰ καιροὺς.

Τοῦτος λοιπὸν ὁ ἅγιος τῆς Φωκίδας, ἀλλὰ καὶ «τῆς Ἑλλάδος τὸ καύχημα» — ἔτσι τὸν ἀποκαλεῖ ὁ ὕμνογράφος του² — ἔλκει τὴν καταγωγή ἀπὸ τὴ νῆσο Αἴγινα. Ἡ Αἴγινα ὑπῆρξε ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα τῶν προγόνων του οἱ ὁποῖοι μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρουν τίς συνεχεῖς ἐφόδους τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ τῶν ληστοπειρατῶν Ἀράβων, ποὺ κατὰ τὸν ἑνατο (Θ') αἰῶνα εἶχαν καταλάβει τὴν Κρήτη καὶ ἐλυμαίνονταν τὰ νησιὰ καὶ τὰ παράλια μέρη τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου, ἀναγκάστηκαν μαζὶ μὲ ἄλλους νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ νησί τους καὶ νὰ ἔλθουν στὴ Φωκίδα καὶ μάλιστα στὴν περιοχὴ τῆς ἀρχαίας Κρίσσας.³ Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐδῶ, ἔνεκα τοῦ ὑφισταμένου κινδύνου τῶν πειρατῶν δὲν ἦσαν ἀσφαεῖς, μετώκησαν καὶ ἐγκαταστάθηκαν εἰς τὸν λιμένα «Βαθύν»,⁴ ὅπου καὶ γεννήθηκε ὁ πατέρας τοῦ Λουκᾶ Στέφανος.

Γιὰ τὸν λιμένα τοῦτο (Βαθύν), ὡς πρὸς τὸ ποῦ κεῖται, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Χριστόφορος Ι. Ζώνας, Καθηγητῆς τῶν Ἱερῶν στὸ Γυμνάσιο Ἀμφίσσης κατὰ τὸ ἔτος 1935, γράφει: «...μετὰ θεβαιότητος λέγομεν, ὅτι (ὁ λιμὴν Βαθύς) εἶναι ὁ πρὸς βορρᾶν τῆς Ἰτέας περίφημος λιμὴν, τὸν ὁποῖον ὁ ἀείμνηστος Τρικούτης ἤθελε νὰ καταστήσῃ ποτὲ ὡς Ναύσταθμον, ὅστις τὴν σήμερον καλεῖται ὑπὸ τῶν κατοίκων, λόγω σχήματος, «Ἄ γ κ ἄ λ η»...»⁵

Μετὰ ταῦτα θρίσκομε ἐγκατεστημένη τὴν οἰκογένεια τοῦ Λουκά στὸ «Καστόριον» ποῦ εἶναι τὸ μέχρι καὶ σήμερα ἀπὸ πολλοὺς λεγόμενο ἐξακολουθητικῶς Καστρί, τὸ παλαιότερο δὲ Δελφοί. Φαίνεται, ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Καστρίου ἐδέχονταν τοὺς πρόσφυγες τῶν παραλίων μερῶν διότι διέθεταν ἀσφαλὲς φυσικὸ καταφύγιο κάτω ἀπὸ τοὺς θράχους τῶν Φαιδριάδων καὶ τοὺς ὀγκώδεις λίθους τῶν ἀρχαίων Δελφῶν, ὥστε νὰ δημιουργεῖται μικρὸ Κάστρο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προῆλθε καὶ ἡ προσωνομία Καστρί. Μάλιστα, κατὰ τὸν καθηγητὴ Κ. Ν. Βέη, τὸ Καστρί (Δελφοί), ἡ πατρίδα τοῦ Ὁσίου Λουκά τοῦ Στειριώτου, κατὰ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα ἦταν Ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὸν Μητροπολίτη Θηβῶν. Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας ὑπῆρξαν καὶ ἔδρα Ρωμαιοκαθολικοῦ Ἐπισκόπου.⁶ Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία ψάλλει στὸν παρακλητικὸ του Κανόνα: «Ἡ πόλις ἀγάλλεται Δελφῶν, καὶ ταύτης ἡ ὁμορος μάλιστα τοῖς σπαργάνοις σου, καὶ ἐπτάπυλοι Θῆβαι τὰ σὰ θαυμάσια κηρύττουσι

τρανῶς».⁷ Εὐτυχῶς, οἱ σημερινοὶ Δελφοί, μετὰ τὴν κατεδάφιση παλαιοῦ ὑπάρχοντος Ἐξωκκλησίου, ἀνήγειραν στὸ δυτικὸ σημεῖο τῆς κωμόπολης νέο περικαλλῆ Ναὸ τιμώμενο στὸ ὄνομα τοῦ Ὁσίου Λουκά. Ἐδῶ λοιπὸν στοὺς Δελφούς, εἶδε τὸ αἰσθητὸ φῶς τῆς ζωῆς κατὰ τὸ ἔτος 896 ὁ Λουκάς μετὰ τὸν γάμο τοῦ Στεφάνου μετὰ τῆς δελφιώτισσας Εὐφροσύνης. Οἱ γονεῖς του ἀπέκτησαν ἑπτὰ παιδιὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ τρίτος στῇ σειρᾷ ἦταν ὁ Λουκάς. Μελετώντας τὴ ζωὴ τοῦ Ὁσίου Λουκά εὐκολα συμπεραίνουμε, ὅτι, ὅπως καὶ ἄλλες ὁσιακὲς μορφὲς τῆς Ἐκκλησίας, ἔτσι καὶ αὐτός, ὑπῆρξε «ἐκ κοιλίας μητρὸς ἡγιασμένος», διότι ἐνῶ διῆγε τὸ στάδιο τῆς παιδικῆς ἡλικίας τίποτε τὸ παιδαριῶδες δὲν ἔκανε ἀλλὰ σὲ ὅλες τὶς πράξεις του ἦταν διακριτικός. Χαρακτηριστικὰ ἡσυχος, ἡρεμος, γαλήνιος ὅσο καὶ ὁ γλυκὸς Ναζωραῖος, εἰς τὸν Ὅποῖον ἦταν δοσμένος ὁλόψυχα. Μὲ ἥθος κόσμιο καὶ γεροντικὸ γνῶριζε νὰ καθυποτάσσῃ τὴν ὕλη στὸ πνεῦμα καὶ τὸ «χεῖρον τῷ κρείττω».

Ὅτι στοὺς ἄλλους ἐθεωρεῖτο ἐπίμονο καὶ κοπιῶδες γιὰ τὸν νέο Λουκά ἦταν εὐκολο καὶ ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε κόπο. Ἐφερε μέσα του ἰσχυρότατα τὰ ἴχνη τοῦ ἐλέους καὶ τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, ποὺ τὸν ὠδηγοῦσαν ταχύτατα πρὸς τὸν ἀγγελικὸ βίον τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς μόνωσης. Τοιοῦτοτρόπως ἀνοίξε τὸ στάδιο τῆς θαθειᾶς προσευχῆς καὶ τῆς ἐνεργώτατης σκέψεως γιὰ τὰ θεῖα πράγματα. Τὴν ζωερὴ ἐπιθυμία του

νά μονάσει, συγκρατοῦσαν τὰ δάκρυα τῆς Μητέρας του, ἡ ὁποία κάμφθηκε τελικά στίς παρακλήσεις τοῦ Λουκά καὶ ἔδωκε σ' αὐτὸν τὴν εὐχή τῆς σὰν καλὸν ὁδηγό. "Ετσι καταλαμβάνει τὸ ὄρος Ἰωαννίτζη (Γιαννιμάκι) τῆς περιοχῆς Δεσφίνας ὅπου καὶ ἔστησε τὴν ἀσκητικὴ του καλύθα, στραμμένη πρὸς τὴν θάλασσα, πλησίον τοῦ Ἐξωκκλησίου τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων. Ὁ γραφικὸς τοῦτος χῶρος κεῖται πρὸς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Κίρφης καὶ ἀπὸ τοὺς Δεσφινιώτες ὀνομάζεται σήμερα «Μπάρδος». Ἡ ὠραία τοποθεσία τῆς ἐγκαταβίωσης τοῦ Ὁσίου εἶναι σχήματος πετάλου. Ἀπὸ τὰ βορειοδυτικὰ περιβάλλεται ἀπὸ θράχους καὶ ἀπὸ τὰ βορειοανατολικά ἀπὸ τὴν ράχη τοῦ Μπάρδου. Σ' αὐτὴ τὴν ἐρημικὴ καὶ τόσο ἡρεμὴ τότε θέση, ἀλλὰ καὶ ὑπὴνεμο, κατέφυγε ὁ μοναχὸς πιά Λουκάς μετὰ τὴν κουρά του εἰς ἡλικία μόλις 14 ἐτῶν καὶ ἔμεινε, διέτριψε, μονάζοντας 19 ὁλόκληρα χρόνια.* Στὸ μέρος τοῦτο κατασκεύασε μικρὸ κῆπο, ἅφ' ἑνὸς μὲν γιὰ νὰ ἐργάζεται σωματικῶς, ἅφ' ἑτέρου δὲ γιὰ νὰ παρέχει τὰ χρειώδη στοὺς προσερχομένους πρὸς αὐτὸν ἐπισκέπτες.

Ζῶντας ἀγιοπνευματικὰ παραδόθηκε ὁλόψυχα στὸ Θεὸ καὶ μετὰ τὴν ἀδειάλειπτη καὶ αὐστηρὴ ἀσκησιὴ ἀνῆλθε σὲ ἡθικὴ τελειότητα, ὥστε κατὰ τὸν ὑμνογράφου του νὰ ἀποβεῖ: «Μέτριος, ἄκακος, πρᾶος, ἀπλοῦς, ἡσύχιος... ὑπὲρ ἄνθρωπον ὄντως καὶ ἄυλος ἐν ὕλῃ, οἶκος Θεοῦ».*

Ἡ συνοχή του ἡ πνευματικὴ καὶ

ἡ ὠριμότητα κατέστησαν γνωρίσματα του. Ἐπιπλέον δὲ ἦταν προικισμένος μετὰ τὸ χάρισμα τῆς διορατικότητος εἰς τρόπον ὥστε νὰ γνωρίζει τὰ παρελθόντα, τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα. "Ετσι προεῖπε τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Βουλγάρων κατὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας κοί τῆς Πελοποννήσου μετὰ τὴν παρηχητικὴ φράση: «Ἑλλάς ἐλαθήσεται καὶ Πελοπόννησος πολεμηθήσεται»,¹⁰ ἡ ὁποία καὶ πραγματοποιήθηκε μετὰ ἀπὸ λίγο χρόνον καὶ ἐπέφερε πολλὰς καταστροφὰς σὲ ὁλόκληρον τὸν ἑλληνικὸν χῶρον. Ἡ φήμη του ἔφθανε παντοῦ καὶ πλήθη λαοῦ τὸν ἐπισκέπτονταν γιὰ νὰ θαυμάσουν τὴν ἀγιότητά του καὶ νὰ ζητήσουν τὴν λύση διαφόρων προβλημάτων τους, γιατί ἡ ἀρετὴ φανερώνει ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔχει ὅπως ἡ ἀναμμένη λαμπάδα ἐκεῖνον ποὺ τὴν κρατεῖ. Ἡ ἐπιδρομὴ ὅμως τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν τσάρον Συμεὼν κατὰ τὸ ἔτος 917, τὸν ἀνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψει τὴν προσφιλεῖ ἔρημον, διότι ὁ Συμεὼν ἔφθασε μέχρι τὰ παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.¹¹

Οἱ κάτοικοι ἐτράπησαν σὲ φυγὴ, φεύγοντες τόσο πρὸς τὴν Εὐβοία, ὅσο καὶ πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ ὁσιος Λουκάς κατέφυγε σὲ κάποιον κοντινὸ νησί ἀλλὰ οἱ Βούλγαροι ἔκλεψαν ἑλληνικὸ πλοῖο καὶ διαπεραιώθησαν σ' αὐτό. Τότε ὁ "Οσιος ἀναγκάστηκε, μαζί καὶ μετὰ ἄλλους καταδιωκομένους, νὰ θγεῖ κολυμβῶντας στὴ ξηρὰ καὶ ἐν συνεχείᾳ μετὰ πλοῖο νὰ ἀποβιβασθεῖ στὴν Πελοπόννησον.¹² Κατόπιν τούτων γενᾶται ἐδῶ τὸ ἐρώτημα: Σὲ ποιοῦ κοντινὸ νησί κατέφυγε ὁ Λου-

κᾶς γιὰ νὰ ἀποφύγει τὴν σύλληψη ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους; Ὁ Χριστ. Ζώνας κατηγορηματικὰ μᾶς ἀπαντάει: «Καὶ περὶ ταύτης (τῆς νήσου) μετὰ θεβαιότητος λέγομεν, ὅτι εἶναι τὰ δύο νησίδια τὰ ὁποῖα ὡς δύο ἀδελφαὶ κεῖνται ἀπέναντι τῆς Ἰτέας καὶ πρὸ τοῦ Γαλαξειδίου, ἅτινα καὶ ἐπεσκέφθημεν. Καὶ τὸ μὲν πρὸς Δ. ὀνομάζεται ἅγιος Κωνσταντῖνος, διότι ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει ναὸς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, τὸ δὲ πρὸς Α. ὀνομάζεται τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, διότι εἶχε ποτὲ ἐκκλησίδιον, οὗτινος σῶζονται τὰ ἐρείπια. Ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κατὰ τὸ ἔτος 1720 Λογοθέτης τις ἱδρυσε σχολεῖον..... τοῦτο μαθόντες οἱ Τοῦρκοι τὸ ἔκλεισαν καὶ ἐφυλάκισαν τοὺς διδασκάλους, τὸν Ἱερομόναχον Καθρίκαν ἐξ Ἀγίας Εὐθυμίας καὶ Πρωτοπαπᾶν ἐξ Ἀγράφων...»¹⁸

Ἐξ ἄλλου τὰ νησίδια γιὰ τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος, Ἁγιος Κωνσταντῖνος καὶ Ἁγιος Ἀθανάσιος, βρίσκονται πλησίον τῆς ἀπέναντι ξηρᾶς, πού λέγεται «Τρίπορη», καὶ δὲν ἀπέχουν παρὰ τὰ 150 — 200 μέτρα καὶ συνεπῶς τὸ μικρὸ αὐτὸ διάστημα εἶναι δυνατόν νὰ τὸ διαπλεύσει κανεὶς.

Ἔτσι λοιπόν, καλυμθώντας ἔφθασαν στὸ ἀκρωτήριο Τρίπορη καὶ ἐκεῖθεν μέσω Γαλαξειδίου διεπεραιώθησαν στὴν Κόρινθο, ὅπως εἴπαμε παρὰ πάνω.

Τέλος, ὁ Ὅσιος Λουκάς, μετὰ ἀπὸ πλάνητα καὶ περιπετειώδη βίον, καὶ προκειμένου νὰ διασωθεῖ ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὰς τῶν διαφόρων ἐχθρῶν καὶ νὰ μὴ μεταλλάσσει συνεχῶς ἐ-

ρημητήριο, ἀκολούθησε τὸ λόγο τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου: «Φεῦγε, σιώπα, ἡσύχαζε». Τοιοῦτοτρόπως κατηθύνθηκε σὲ τόπο «ἐπιτερπῆ, θορύβου παντὸς ἐλεύθερον, ὕδατος εὐποροῦντα».¹⁴ Ἡ τερπινότατη αὐτὴ θέση εὐρίσκεται θεβαίως ἐκεῖ ὅπου σήμερα εἶναι κτισμένη ἡ σεβασμία καὶ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκά, πλησίον τῆς ἀρχαίας Φωκικῆς πόλης «Στείρις»,¹⁵ ἀπὸ τὴν ὁποῖα ὀνομάστηκε τὸ μέρος Στείριον καὶ ὁ Ὅσιος Στειριώτης. Ἐδῶ ὁ Λουκάς κατασκεύασε τὸ μοναχικὸ του κελλί. Ἐκαθάρισε τὴν πηγὴ τοῦ νεροῦ πού ὑπῆρχε, ἐκαλλώπισε μὲ διάφορα φυτὰ καὶ δένδρα ὅλο τὸ μέρος καὶ τὸ μετέβαλε εἰς ὠραιότατον κήπον, παράδεισον ὠραιότατον «οὐ γεύσει μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀφθαλμοῖς χαριζόμενον».¹⁶

Στὴν Ὁρθόδοξη εἰκονογραφία ὁ Ὅσιος Λουκάς εἰκονίζεται πολλὰς φορὲς νὰ κρατεῖ στὸ χέρι του «εὐλητάριον»¹⁷ καὶ πάνω σ' αὐτὸ γραμμένη τῇ φράσει «Μέλλει τῷ Θεῷ δοξάσει τὸν τόπον τοῦτον ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Πράγματι, καίτοι ἀπέφευγε τὸν κόσμον, ἡ φήμη του ὡς ἁγίου καὶ τὰ θαύματα πού ἐπιτελοῦσε προσήλκυαν πολλοὺς ἐπισκέπτες, ὅπως προσελκύουν καὶ σήμερα καὶ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος θὰ ἔλκωνται οἱ ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης εὐρισκόμενοι, χριστιανοὶ καὶ μὴ. Θὰ ἔρχονται ταπεινοὶ προσκυνητὲς καὶ γεννήματα τῆς εὐσεβοῦς καὶ φιλόθρησκης φυλῆς μας. Τὸν ἅγιο ζῶντα ἐπισκέπτονταν ὄχι μόνον ἀπλοὶ ἄνθρωποι ἀλλὰ καὶ ἐπίσημοι ἄνδρες. Ὁ ἐπὶ

γῆς θίος του συμπίπτει με τὴν ἐποχὴ τῶν συναυτοκρατόρων γαμβροῦ καὶ πενθεροῦ Κωνσταντίνου Η΄ τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ. Μὲ στενὴ ἐπίσης φιλία συνδεόταν ὁ Ὕσιος καὶ μετὸν διοικητὴν τοῦ θέματος τῆς Ἑλλάδος στρατηγὸ Πόθο, ποὺ εἶχε τὴν ἔδρα του τότε στὴ Θήβα. Τούτῃ τὴν ἐποχὴ ἡ μεγαλόνησος Κρήτῃ χεῖμαζόταν ἀπὸ τὴν κατοχὴ τῶν Σαρακηνῶν Ἀράβων καὶ ὁ στρατηγὸς Πόθος στρατολογοῦσε ἄνδρες με σκοπὸ νὰ ἐκστρατεύσει γιὰ νὰ ἀνακτήσει αὐτή. Τότε πῆγε στὸ Στεῖρι γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ὀνομαστὸ ἐρημίτη πρὸς τὸν ὁποῖο μεταξὺ ἄλλων ἀνέφερε καὶ τὰ τῆς ἐκστρατείας τῶν Βυζαντινῶν στὴν Κρήτῃ. Ἀπαντώντας ὁ Ὕσιος εἶπε τὴν προφητικὴ ρῆση: «Ρωμανὸς Κρήτην χειροῦται». Ἐπειδὴ δὲ ἐβασίλευε ὁ Ρωμανὸς Α΄ ὁ Λεκαπηνὸς (914—944), ἐρωτηθεὶς ὁ Ὕσιος ἂν ἐννοεῖ τοῦτον, ἀπάντησε: «Οὐχ οὗτος ἀλλ' ἕτερος». Καὶ πράγματι ἡ ἐπανάκτηση τῆς Κρήτης πραγματοποιήθηκε ἐπὶ Ρωμανοῦ τοῦ Β΄ (959—953) μετὴν ἐκστρατεία ποὺ ἔκανε ὁ Νικηφόρος Φωκάς.¹⁸

Μέχρι τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του ὁ Ὕσιος Λουκάς δὲν ἔπαυσε νὰ διδάσκει, νὰ νουθετεῖ, νὰ θαυματοουργεῖ καὶ νὰ βοηθεῖ τοὺς πρόσφυγες, λόγω τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, περιοίκους. Ὁταν δὲ αἰσθάνθηκε τὴν τελευτὴ του ἔδωκε ἐντολὴ στοὺς συμμοναστές του νὰ τὸν θάψουν ἐκεῖ ὅπου κατέκειτο ὡς ἀσθενής. Ἀπεδήμησε δὲ πρὸς τὶς οὐράνιες Μονὲς τὴν 7ην

Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 953 σὲ ἡλικία 57 ἐτῶν.¹⁹ Αὐτὴ τὴν ἡμέρα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τιμᾷ τὴν μνήμῃ του καὶ στὶς 3 Μαΐου ἄγεται ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων του. Μετὰ τὴν κοίμησή του, ὁ τάφος του μεταβλήθηκε σὲ ἱερὸ εὐκτήριο καὶ στὴ συνέχεια σὲ Ναὸ σχήματος σταυρικοῦ.

Μὲ ὅσα —λίγα— σημειώσαμε γιὰ τὸν Ὕσιο Λουκά, ἀποβλέψαμε στὸ νὰ ζωντανέψουμε τὴ μνήμῃ ἐνὸς ἀγίου ὁ ὁποῖος ἔζησε σὲ τοῦτο τὸ χῶρο τῆς Φωκίδας καὶ τώρα εἶναι στὸν οὐρανὸ θερμὸς πρέσβυς γιὰ ὁλόκληρο τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος, ἄγιος ἐθνικοθηρησκευτικὸς θὰ ἔλεγα, διότι σὲ τραγικὲς περιπέτειες τῆς φυλῆς μας ὑπῆρξε προστάτης καὶ βοηθός. Οὐδέποτε δὲ θὰ παύσει νὰ βοηθᾷ καὶ σώζει, μετὶς πρεσβεῖς του πρὸς τὸν Θεόν, κάθε ψυχὴ φιλόθεο καὶ τὸ γένος ὅλο. Ἡ ἀγιοπνευματικὴ του πολιτεία ποὺ τὸν κατέστησε κατοικητήριον τῆς Παναγίας Τριάδος, ἃς μᾶς παραδειγματίζει.

1. Ὁ ὅρος «Ὕσιος» περικλείει τὴν ἐννοια τοῦ καθαρῶ, ἁγιασμένου τοῦ ἀφωσιμένου στὸ Θεό. Εἶναι ὀνομασία τῶν ἁγίων μοναχῶν, ἀσκητῶν καὶ ἀναχωρητῶν. Πρὸλ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου ΕΥΘΥΜΙΟΥ Κ. ΣΤΥΛΙΟΥ, Μικρὸ Χριστιανικὸ Λεξικό, Ἀθῆναι 1982, σελ. 148.

2. Πρὸλ. ΚΡΕΜΟΥ Γ. Φωκικά, Ἱστορία τῆς ἐν τῇ Φωκίδι Μονῆς τοῦ Ὀσίου Λουκά τουπίκλην Στειριώτου τ. Α΄ σελ. 93, Ἀθῆναι 1874.

3. Πρὸλ. ἔνθα ἀνωτέρω τ. Α΄ σ. 26 κ.ἐ.

4. Πρὸλ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Ὁ Ὕσιος Λουκάς, «ὁ Νέος» σ. 13, Ἀθῆναι 1935.

5. Βλέπε ΖΩΝΑ ΧΡΙΣΤ. Καθηγητοῦ τῶν Ἱερῶν τοῦ ἐν Ἀμφίση Γυμνασίου, Βίος

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

ΣΤΑΘΗ ΤΣΟΜΙΔΗ

Υπήρξαν στιγμές που η χώρα μας θρέθηκε στην ανάγκη να γυρίσει μιὰ σελίδα της Ιστορίας της και να αρχίσει να γράφει μιὰ νέα. Έτσι και σήμερα θρίσκεται μπροστά σ' αὐτήν τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη. Έτοιμη πλέον ἡ Ἑλλάδα εἰσῆλθε στὴ μεγάλη οἰκογένεια τῆς ἐνωμένης Εὐρώπης.

Όπως κάθε φορά που πραγματοποιεῖται ἓνα ἀποφασιστικὸ βῆμα γιὰ τὴν ἱστορία τῶν ἐπομένων χρόνων, ἴσως καὶ αἰώνων, ἔτσι καὶ τώρα ἡ σκέψη στρέφεται πρὸς τὰ πῖσω, πρὸς τὸ αἰώνιο λίκνο πού ζωογονεῖ τὸν Ἑλληνισμό, τὴν παράδοσή.

Θὰ ἦταν ἴσως μοιραῖο νὰ τὴν λησμονήσουμε. Θὰ ἦταν κάτι ἀνάλογο μὲ τὸ κόψιμο μιᾶς ρίζας πού τροφοδοτεῖ αὐτὸ τὸ γιγαντιαῖο δένδρο πού λέγεται Ἑλλάδα. Γιατὶ ἡ παράδοση εἶναι μιὰ ρίζα πού ἔχει θυθιστεῖ βαθιὰ στὸ ἔδαφος τῆς αἰωνιότητος καὶ πού δὲν κατόρθωσε νὰ τὴν ξεριζώσει ὄχι μόνο τὸ ἀνεμοθρόχι τῆς Φραγκοκρατίας ἀλλὰ οὔτε τὸ χαλάζι τῆς Τουρκοκρατίας.

Τὸ νὰ προσδιορίσει κανεὶς τί περιλαμβάνει ἡ παράδοση εἶναι δύσκολο ἂν ὄχι ἀκατόρθωτο. Γιατὶ παράδοση εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωὴ τοῦ λαοῦ, τὸ ξεδίπλωμα καὶ ἀναδίπλω-

καὶ Πολιτεία τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Λουκά τοῦ Θαυμ. σελ. 52 κ.έξ. Ἀθῆναι 1935.

6. Πρὸλ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ Ἑγκυκλὸ παιδικὸν Λεξικόν, τ. 7 στήλ. 383, ἄρθρον Κ. Ν. Βέη Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, ἐκδοσίς «Ἑλευθεροδάκη» (ἀχρονολόγητο).

7. Πρὸλ. ΚΡΕΜΟΥ Γ. ἔνθα ἀνωτέρω τ. Α', σελ. 119 καὶ Ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν «Νέος Ἑλληνομνήμων» ΙΗ' 1924 σελ. 194.

8. Πρὸλ. ΖΩΝΑ ΧΡ. ἔνθα ἀν. σ. 54 κ.έ.

9. Πρὸλ. ΚΡΕΜΟΥ Γ. ἔνθα ἀνωτ. σ. 4.

10. Πρὸλ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Χ. ἔνθα ἀνωτ. σ. 18.

11. Πρὸλ. ὁμοίως σελ. 18.

12. Πρὸλ. ΚΡΕΜΟΥ Γ. ἔνθα ἀνωτ. τ. Α', σελ. 38.

13. Βλέπε ΖΩΝΑ ΧΡ. ἔνθα ἀνωτ. σ. 57.

14. Πρὸλ. ΚΡΕΜΟΥ Γ. ἔνθα ἀνωτ. τ. Α', σελ. 45.

15. Πρὸλ. ΓΙΑΝΝΟΥΤΣΟΥ Ι. Γυμνασιάρχου, Ὁ Βυζαντινὸς Ναὸς τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκά, σελ. 14, Ἀθῆναι 1939.

16. Πρὸλ. ΚΡΕΜΟΥ Γ. ἔνθα ἀνωτ. τ. α', σελ. 47.

17. Εἰ λ η τ ἄ ρ ι ο ν: Εἶναι στενὴ μεμβράνη πού περιτυλιγόταν σὲ κυλινδρικό ξύλο καὶ στὶς δύο ὀψεις τοῦ γράφονταν λειτουργικὰ κείμενα καὶ ὕμνοι ἐκκλησιαστικοί. Ὅταν τὸ κυλινδρικό ξύλο ἦταν κοντό, ὠνομαζόταν «Κοντάκιον» Πρὸλ. ΘΡΗΣΚ. καὶ ΗΘΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛ. (Θ.Η.Ε.), τόμ. 5ος στήλη 420, Ἀθῆναι 1964.

18. Πρὸλ. ΚΡΕΜΟΥ Γ. ἔνθα ἀνωτ. τ. α' σελ. 50 καὶ Θ.Η.Ε. τ. 8, στήλ. 383, Ἀθῆναι 1966.

19. Πρὸλ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡ., σ. 31.

μά του, ανάλογα με τις κοινωνικο-πολιτικές περιστάσεις των διαφόρων περιόδων. Είναι γενικότερα, μπορούμε να πούμε, καθετί που μεταδόθηκε προφορικά από γενεά σε γενεά. Οί αντίληψεις, οί δεισιδαιμονίες, τὰ τραγούδια, τὰ παραμύθια, ὁ τρόπος ζωῆς καὶ κάθε πνευματική ἢ ὕλική ἐκδήλωση τοῦ λαοῦ, ἐφ' ὅσον αὐτὴ εἶναι αὐθόρμητη καὶ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν σύγχρονη ἐποχή.

Μεγάλη λοιπὸν ἡ ἔκταση τῆς παράδοσης καλύπτει κάθε φανερὴ ἀλλὰ καὶ κρυφὴ στιγμή τῆς ζωῆς καὶ ἔρχεται νὰ συμπληρώσει, καὶ ἴσως νὰ βοηθήσει, στίς ἀπαιτήσεις τοῦ σήμερα ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν χιλιόχρονη ζωὴ της. Ἐκεῖ πού σταματάει ὁ νοῦς καὶ ἡ λογικὴ ἀρχίζει νὰ ἐμφανίζεται ὁ ρόλος τῆς παράδοσης.

Δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ παράδοση ἓνα φυτώριο ὅπου μέσα του ὑπάρχουν διαφυλαγμένα ὅλα τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ μας. Εἶναι ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ. Σκύθοντας σ' αὐτὴν διαπιστώνεις τὴν συνέχεια τῆς ὑπαρξέας σου. Διαπιστώνουμε ὅτι οὔτε ἡ σκλαβιά, οὔτε οἱ ἐπιδρομὲς ἀλλὰ οὔτε καὶ κάθε ἄλλη εἰρηνικὴ ἢ πολεμικὴ εἰσβολή, στὸ γεωγραφικὸ χῶρο τοῦ ἑλληνισμοῦ κατόρθωσε νὰ ἀλλοιώσει τὴν ἀνθρωπολογικὴ καὶ ἐθνολογικὴ σύνθεση. Τὰ ἔθιμα, ἡ λατρεία καὶ οἱ δοξασίες μένουν, ἀπὸ ἐποχὴ σὲ ἐποχὴ, φανερά σημάδια τῆς συνοχῆς καὶ τῆς συνέχειας τοῦ λαοῦ μας.

Τὸ δημοτικὸ τραγούδι, τὸ σημαντικότερο κομμάτι τῆς ἑλληνικῆς πα-

ράδοσης, μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ σὰν κρίκος μεταξὺ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν Νεοελλήνων.

Ἀκόμη καὶ στὴν θρησκεία, πού εἴχαμε τὴν τεράστια ἀλλαγὴ ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρεία στὸ χριστιανισμό, διατηρήθηκαν τὰ παλιὰ στοιχεῖα σὰν φυσικὰ μέσα ἀνθρώπινης λατρείας πού ἀναγκάστηκε νὰ τὰ δεχτεῖ καὶ ὁ χριστιανισμός. Σὰν παράδειγμα ἀναφέρεται ἡ τελετὴ τῆς στέψης πού γίνεται πρὶν τὸ γάμο καὶ κατὰγεται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα, σημαίνει δὲ τὴ μαγικὴ καταξίωση καὶ προπαρασκευὴ γιὰ τελετουργία.

Οἱ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἀφοῦ πρῶτα τὴν πολέμησαν κατόπιν τὴν δέχτηκαν σὰν «ἐπιθράβευση τῆς ἀγνότητος τῶν νεονύμων».

Μελετώντας τὴ λαϊκὴ παιδεία, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα, προχωροῦμε πρὸ βαθιὰ στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Διαπιστώνουμε τὴν ἀπλότητα ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν ἐφευρετικότητά τοῦ λαοῦ στὸ νὰ δίνει λύσεις στὰ προβλήματα πού κατὰ καιροὺς τὸν ἀπασχόλησαν. Καὶ φυσικὰ μπρὸς σ' ὅλα αὐτὰ δὲν μπορούμε νὰ μένουμε ἀδιάφοροι. Ἡ ἴδια ἡ πολιτεία ἔδωσε τὸ παράδειγμα. Ἦταν αὐτὴ πού πρώτη χάραξε τοὺς νόμους πάνω στὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ λαοῦ μας.

Τὸ ἐθιμικὸ δίκαιο μπορεῖ νὰ ἔχει παραγκωνιστεῖ γιὰτὶ πλέον μὲ τις σύγχρονες ἀπαιτήσεις ἔχουν καλυφθεῖ τὰ κενὰ πού δημιουργήσε ἡ χρῆση του ἀλλὰ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυριστεῖ ὅτι κατέληξε ἓνα μουσειακὸ στοιχεῖο στὸ νομικὸ χῶρο.

Ἀντίθετα σὲ πολλές περιπτώσεις ἐπιβεβαιώνει τὴ δύναμη τῆς ὑπαρξῆς του.

Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο. Προσεγγίζοντας τὴν δημοτικὴ μας παράδοση θὰ ἔρθουμε πρόσωπο μὲ πρόσωπο μὲ τὴν ψυχὴ μας. Θὰ διαπιστώσουμε ὅτι, ἔστω καὶ ἂν ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς κατόρθωσε νὰ μπεῖ στὴ ζωὴ μας, μένει ἀκόμη κάτι πού μᾶς κρατᾶει ζωντανούς.

Βοηθᾶει δηλαδή καὶ στὴν αὐτογνωσίᾳ ἢ στροφῇ στὶς ρίζες τοῦ λαοῦ. Μ' αὐτὴ κατορθώνουμε νὰ ἔχουμε πλήρη ἐθνικὸ αὐτοέλεγχο. Ἔτσι πολλὰ ἐλαττώματα μποροῦν νὰ πολεμηθοῦν ἐνῶ τὰ προτερήματα μποροῦν νὰ μᾶς ὁδηγήσουν στὴν ἐθνικὴ αὐτοπεποίθησι πού χρειάζεται κάθε λαός.

Γυρνώντας στὶς ρίζες θρίσκουμε κάθε ἐφόδιο πού μᾶς εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ νὰ πλάσουμε ὅ,τι θέλουμε καὶ νὰ συνεχίσουμε τὴ ζωὴ τοῦ σήμερα. Μέσα ἀπὸ τὶς παραδόσεις καὶ τὶς προλήψεις, ἀπὸ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα, τὰ παραδοσιακὰ κινήματα καὶ τὰ σπίτια μπορεῖς νὰ σκιαγραφήσεις καὶ νὰ θρεῖς τὸ δρόμο τῆς δικῆς σου δημιουργίας.

Ἀπὸ τὸν διθύραμβο τοῦ Βάκχου, τὴ Βυζαντινὴ μελωδίᾳ καὶ τὴν τραχιὰ ἀλλὰ τόσο γοητευτικὴ φωνὴ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ἀναφαίνεται τὸ νεοελληνικὸ λαϊκὸ τραγούδι, φορτωμένο μὲ τὰ θάσανα καὶ τὶς

πίκρες ἀλλὰ καὶ διακοσμημένο ἀπὸ τὶς χαρὲς πού προσφέρει ἡ ζωὴ.

Ὁ σοβαρὸς καὶ περίτεχνος ρυθμὸς τοῦ κορινθιακοῦ ναοῦ συνδυασμένος μὲ τὶς λεπτὲς σιλουέτες τῶν κομφῶν ἀρχοντικῶν τῆς Μακεδονίας μᾶς ὁδηγεῖ στὴν τεχνοτροπία τοῦ σημερινοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ.

Μὲ τὴν παράδοση μποροῦμε νὰ ποῦμε, συνοψίζοντας, ὅτι ὁ καθένας δυναμώνει τὴ συνείδησή του, νιώθοντας κοντὰ καὶ μέσα του τὸν πλοῦτο τῶν προγόνων του, βλέποντας σ' αὐτοὺς τὰ ἴδια αἰσθήματα, τὶς ἴδιες συνήθειες, τὶς ἴδιες ἀδυναμίες, τὶς ἴδιες ἀνησυχίες, τοὺς ἴδιους στοχασμοὺς πού θρίσκει μέσα του.

Αὐτὸς εἶναι ὁ ρόλος τῆς παράδοσης γιὰ τὸ σήμερα. Ἡ στροφὴ πρὸς τὰ πίσω, ἂν δὲν εἶναι ἕνας ἄγονος ἱστορισμὸς, δὲν ἀδυνατίζει τὸ κύρος τῆς προσωπικότητος, ἀντίθετα μάλιστα παίρνει τὴν ἀπαιτούμενη δύναμη γιὰ νὰ συνεχίσει τὸν ἀνηφορικὸ δρόμο τῆς ζωῆς.

Ἄν κάθε λαὸς στὴν προσπάθειά του νὰ δημιουργήσῃ κάτι ἀξεπέραστο προσπαθεῖ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἰδέα τοῦ ἔθνους, τὸ δικό μας ἔθνος ἔχει ὅλα τὰ θεμελιακὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ εἶναι ἀκμαῖο καὶ γνήσιο συντηρώντας κοινὴ σκέψη, διάθεσι, θέλησι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων του καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῆς παράδοσης μπορεῖ νὰ πετύχει τὰ πιὸ θετικὰ ἀποτελέσματα.

«ΑΠΛΟΪΚΕΣ» ΑΠΟΡΙΕΣ, ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΚΙ' ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΑ

ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΘΑΝΟΥ

1. 22 χρόνια — από το 1946 — δάσκαλος στην Καλλιθέα - Δωρίδος και θέλοντας να μάθω, κι ιδιαίτερα να ξεακριθώ, αν το χωριό Ξυλογαϊδάρα ή Ξυλογαϊδαρα αναφέρεται, όπως ισχυρίζονταν 2-3 του χωριού γραμματιζόμενοι, στον Πανσανία, που μάλιστα μνημόνευε — ισχυρίζονταν ακόμη οί ίδιοι — και τόν πλάτανο της πλατείας, ρίχτηκε με τὰ μούτρα σέ κάθε πιθανή πηγή και φυσικά στον παλιό εκείνο περιηγητή. "Αδικος ό κόπος για τó συγκεκριμένο που ζητούσα, άφου και ό πλάτανος, όσο μεγάλος και παλιός κι αν είναι, δέν είναι κάτι τó σπάνιο για τήν Ελλάδα, ώστε να μνημονεύεται, και τó όνομα τού χωριού — καθαρά σκωπτικό, καρπός τών πολλών ξύλων και τών ταπεινών υπομονητικών τετραπόδων — νέο πρέπει να ήταν, όπως και τó χωριό άλλωστε.

2. "Όμως τούτη ή αναζήτηση, που τακτικά αναθερμαινόταν από διάφορα έρεθίσματα και γενικευόταν για όλη τή Δωρίδα, δέ στάθηκε άνώφελη για μένα. "Απ' όσα διάθασα κι επιτόπια αναζήτησα, πείστηκα πώς τούτος ό τόπος, ή Δωρίδα, άκατοίκητη στά περασμένα δέ στάθηκε. "Αντίθετα από τήν προϊστορική εποχή — μέσα στο σκοτάδι τής Μυθολογίας και κοντά στο χάραμα τής Ιστορίας — είχε πόλεις και χωριά με κάποιον πολιτισμό, πρωτόγονο και πρωτόγνωρο ίσως, μά όχι κι άξιο περιφρόνησης. "Η χώρα τών Μεσσαπίων, ή Φυστός, κάτι κοτρώνες, μ' έπιγραφές, κάτι τοποθεσίες «Μάρμαρα» και «Κοκκάλια», κάτι άπομεινάρια από κυκλώπεια τείχη, κάτι παραδόσεις για παραχωμένα σήμερα από προσχώσεις άγκυροβόλια, πολλά έπωνύμια χωριών, κάτι άρχαία νομάλια, που είναι θέβαιο, πώς χωρικοί εύρισκαν και σ' επιτήδειους τά πουλούσαν, όλα τούτα σχεδόν πιστοποιούσαν και μέσα μου θέρειναν, πώς κάποτε κι έδω τó δίκιο τού ισχυρότερου — σ' «τó άδικο τού νικητή» διάβαζε — τó άδικο τού αδύναμου — σ' και πάλι «τó δίκιο τού νικημένου, να λές! — έφαγε!...

3. Σάν στήν "Ιστορία για τά μαντεία τής Δωδώνης και τών Δελφών δίδασκα και γι' άλλα μόνος μου μελετούσα, άθελά μου και πάλι έβλεπα τούς Δελφούς κέντρο μιås πανίσχυρης για τότε συμμαχίας, που τó θρησκευτικό συναίσθημα έκμεταλλευόταν και σέ θάρος τών άφελών θησαύριζε. καταπνίγοντας στή γένεσή της κάθε αντίζηλη συμμαχία και συκοφαντώντας καθένα, που τó κεφάλι του σήκωνε — μη Σας παραξενεύει, που άργότερα με τά μοναστήρια και τά μετόχια τους τά ίδια γίνονταν και που σήμερα τά ίδια σέ νέες εκδόσεις, θελτιωμένες μάλιστα, έπαναλαμβάνονται! "Η γη φταίει, που στρογγυλή είναι και κάθε τόσο τόν ίδιο έαυτό της προβάλλει!...

4. "Ιδιαίτερα στεκόμουν σέ μερικά γεγονότα άνεξήγητα για τήν επίσημη ιστορία, που δίδασκα. (Κάποιοι μακαρίτης τώρα στρατηγός δικαιοσύνης και πραγματικό τέρας μορφώσεως «παραποιημένη» και «πλανεύτρα» τούτη τήν Ιστορία μου χαρακτήριζε κι έδω που τά λέμε όχι και τόσο άδικο). Τό πρώτο: γιατί οί Θεσσαλοί κι οί κάτοικοι τής Φθιώτιδας όνοματίζονται μηδισαντες και πώς δέν τιμωρήθηκαν, σάν οί "Ελληνες νίκησαν; "Άλλο: γιατί οί "Αθηναίοι άφησαν τόσες άποικίες και τόσα νησιά κι ήρθαν έδω — στή σημερινή Δωρίδα — να πολεμήσουν στον Πελοποννησιακό πόλεμο στέλνοντας μάλιστα και τόν καλύτερό τους σχεδόν στρατηγό, τó Δημοσθένη;

5. Κοντά σ' αυτά κι έπειδή ό Παστέρ, που γελοιοποίησε τήν αυτόματη γένεση, γεννήθηκε, εύτυχώς, πριν από μένα, ένα έρώτημα πελώριο ύψωνόταν μέσα μου: τί έκρυβαν και τί κρύβουν τούτα τά μέρη; Γιατί τó τίποτε είχε πιά μέσα μου σθήσει και τó μόνο που άπόμεινε ήταν τó συγκεκριμένο τί! Δέν ήταν δά τόσο θλάκες οί άρχαίοι "Αθηναίοι για να στείλουν έδω στρατό. Πρέπει να ύπήρχε κάποια σημαντική δύναμη, που έπρεπε να συντρίψουν. Και θά ήταν πολύ σημαντική, ά-

φου και στρατηγὸ ἐπιδέξιο ἔστειλναν καὶ κράτη τῆς ὁμοσπονδίας ἢ συμμαχίας των ἀφρoύρητα ἀφηναν γιὰ χάρη τούτης τῆς ἐκστρατείας! Βέβαια πουθενὰ ἡ δύναμη τούτη δὲν ἀναφερόταν, μὰ, γιὰ νὰ νική- σει τὸ Δημοσθένη καὶ τὸ στρατό του, δὲ βγήκε σὰν τοῦ Ἰάσονα τοὺς δράκοντες ἀπὸ τῇ γῇ ξαφνικά, μὰ ἦταν γέννημα αἰ- ὄνων καὶ μακριοῦ χρόνου. Ἀρχικὰ κά- ποιες δυνάμεις ἴσως νάχαν συμφέρον τὶς νέες δυνάμεις ν' ἀποκρύψουν, μὰ ποτὲ τῆς στρουθοκαμήλου τὸ μάθημα σωστικὸ δὲ στέκεται!

6. Κάποια προκήρυξη γιὰ συγγραφή τῆς ἱστορίας τῆς Δωρίδας καινούργιο ἐ- ρέθισμα γιὰ παραπέρα ἀναζήτηση στά- θηκε. Τὰ βιβλία διαδέχονταν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, μὰ πάντα τὸ σκοτάδι τῆς σκόπμης ἢ πραγματικῆς παραγνώρισης διστακτι- κὸ μὲ διατηροῦσε. Κι οἱ δισταγμοὶ μου πάντα διπλά στόχευαν. Κι ἦταν δισταγμοὶ γιὰ τὴν πραγματικὴ κι ἀντικειμενικὴ ἀ- λήθεια ὅταν γιὰ ἱστορία ἤξερα, ὅπως τέ- τοιοι ἦταν καὶ γιὰ τὸ τί πῶς κρυβόταν!

7. Μὲ τὸ διάβα τῶν χρόνων ὑπηρεσια- κά μὲ τῇ Ναυπακτίᾳ συνδέθηκα καὶ μέ- χρι τὸ Μεσολόγγι ἔφτασα. Τῇ Ναυπακτίᾳ διαβαίνοντας, τὰ κορφοβούνια τῆς διασε- λώνοντας καὶ τὶς λαγκαδιές — χαράδρες τῆς διασχίζοντας βρῆκα τέτοια μὲ τῇ Δω- ρίδᾳ — ἀγάπη μου καὶ γενέτειρα - συγ- γένεια, ὥστε κοινὴ τὴν ἱστορία — καὶ μυ- θολογία τους πίστεψα καὶ γιὰ τὴν Αἰτω- λία μελετώντας στῆς Δωρίδας τὰ χῶμα- τα πάτησα ἀρχαῖες αἰτωλικὲς πόλεις θέ- λοντας νὰ ἐντοπίσω.

8. Ἀπ' τὴν ἀρχαία Καλυδὼνα — μ' ὄλη τὴν ἀνορθόγραφη τοῦ δρόμου ταμπέλα— διαβαίνοντας τῇ Μυθολογίᾳ θυμήθηκα καὶ στὸ γλαφυρὸ Ρισπὲν τῇ ματιᾷ μου ξα- νάριξα, στοὺς προομηρικoὺς χρόνους ξανά- ζησα, τὸν Ἡρακλῆ, τὴν Δηϊάνειρα καὶ τὸ Νέσσο μέσα σ' ἓνα «καρούλι» στὸν Εὐῆνο εἶδα καὶ στὴ συνέχεια ἀναρωτήθηκα, γιὰ- τί ὁ ἥρωας σὲ τούτα τὰ χῶματα νὰ φτά- σει, ἀφοῦ γιὰ γνωστὸ μας κατόρθωμά δὲν ἦρθε κι ἀφοῦ μάλιστα, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπίσημη ἱστορία, τούτα τὰ μέρη τίπο- τε τὸ σπουδαῖο δὲν παρουσίαζαν; Κι ὕστε- ρα ποῖό δρομολόγιο ἀκολούθησε πάλι στὴ Φθία γιὰ νὰ φτάσει;

9. Ἀργότερα στὴ Θεσσαλία πηγαίνον- τας τὴν Πηγὴ τοῦ Ἀχιλλέως κοντὰ στὰ βό- ρεια — κατὰ τὸ Δομοκὸ! — ὑψώματα τῆς Λαμίας βρῆκα, γιὰ τῇ Φθίᾳ καὶ Φθιώτιδα

περισσότερα διάβασα καὶ σὰν ἀκόμη ἀρ- γότερα στὴν ὄρεινὴ Παρνασσίδα ἔζησα, τῇ λεκάνῃ ἀπορροῆς τοῦ Μόρνου ἀγνέιν- τεψα καὶ τὴν ὁμώνυμη λίμνη εἶδα, κάποια ἀραχνούφαντα ἀπαντήματα στὶς ἀπορίες μου ὑποψιάστηκα. Πῶς τούτα δηλαδὴ τὰ μέρη — Θεσσαλία, Δυτ. Φθιώτιδα, Ὀρεινὴ Παρνασσίδα καὶ Δωρίδα μαζί μὲ τὴν Αἰ- τωλία, ἢ περιληπτικότερα Κεντρικὴ Ἑλ- λάδα κι ἡ ραχοκοκκαλιὰ τῆς Πίνδου μέ- χρι τὸν Κορινθιακὸ, κι ὅ,τι δυτικότερά τῆς βρίσκεται, κοινὴ τῇ μοίρᾳ εἶχαν, ἀπὸ τοὺς τρανοὺς τῆς ἐποχῆς τοὺς νὰ περι- φρονηθοῦν καὶ στὴ σκόπμῃ ἀφάνεια νὰ ζήσουν!

Τὰ ποικίλα συμφέροντα τῶν δύο συνα- σπιαμῶν καὶ ἰδιαίτερα τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Ἀθήνας στὴν Ἀνατολὴ ὀδηγοῦσαν, τὴν Ἰωνία τραγουδοῦσαν — πάντα ὅ,τι ὀρέγεται κανένας τραγουδάει περισσότε- ρα θέλοντας ν' ἀρμέξει κι εὐκολότερα τὸ θῆμα νὰ κατακτηθεῖ καὶ πέσει—καὶ τῇ Δυ- τικῇ Ἑλλάδᾳ περιφρονοῦσαν. Ὁ Τρωι- κὸς πόλεμος στάθηκε χωρὶς ἄλλο στα- θμὸς στὴν Ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ σὲ τοῦ- το, στὸ ὅτι ἀνοιξε δηλαδὴ τὰ μάτια τῶν προγόνων μας γιὰ τὴν εὐφορὴ Μικρὰ Ἀ- σία, ποὺ μὲ ἀποικίες πλημμύρισαν καὶ δι- κή τους τὴν ἔκαναν. Κι ἔτσι περισσότερο συγγενικὴ ἔβλεπαν ἀπ' ὅ,τι τὴν Κεντρι- κὴ καὶ Δυτικὴ Ἑλλάδα, ποὺ σὰν Τρίτο κόσμο — τοτινὴ πραγματικότητα καὶ τω- ρινὴ ὀνομασία — ἀντίκρουζαν. Ἐτσι ἐνῶ στὰ Ὀμηρικὰ ἔπη ἡ Αἰτωλία συμμετέχει κι οἱ ποικιλάνυμοι Λοκροὶ μὲ τοὺς ἡρώες τους, καθόλου δεύτεροι, δὲν τραγουδιοῦν- ται, μετὰ ἀπ' αὐτὸν ἡ λήθη μὲ τὸ πέπλο τῆς τοῦτες τὶς χώρες σκεπάζει — αὐτὸ τὰ συμφέροντα τῶν ἰσχυρῶν ἀπαιτοῦσαν. Μήπως ἄλλωστε τὸ ἴδιο καὶ μετὰ τὸ 21 δὲν ἔγινε; Γιατὶ οὔτε τὸ Θέρμο ἔπαψε νὰ ὑπάρχει, οὔτε ἡ Αἰτωλία κι ἡ Δωρίδα— ἀρχαία Λοκρίδα — ἔξημες ἔζησαν, γιὰ ν' ἀναστηθοῦν ξαφνικά στὸν Πελοποννησια- κὸ πόλεμο καὶ τοὺς χρόνους τῶν διαδό- χων τοῦ Ἀλεξάνδρου μὲ τὴν Αἰτωλικὴ Συναπολιτεία.

10. Βλέπετε τὰ ἔθνη γιὰ νὰ γεννηθοῦν καὶ νὰ ζήσουν χρειάζονται χιλιετηρίδες κι ὄχι μῆνες καὶ χρόνια. Κι ὅπως κι οἱ πρόσφατες στὴ Μακεδονία ἀνασκαφές ἀ- πόδειξαν δὲν ἄνηθνε ξαφνικά ὁ Φίλιππος καὶ δὲ μεγαλοῦργησε τὸ ἴδιο ξαφνικά ὁ Ἀλέξανδρος μόνον καὶ μόνον χάρη στὴν προσωπικότητά τους. Βρῆκαν προ- ζῦμι κι ὑπόβαθρο πολιτιστικὸ κι οἰκονο- μικὸ καὶ κρατικὴ ὁργάνωση καὶ τὸ ρόλο

τους — πραγματικά άξιοθαύμαστο — έ-
παιξαν. Όπως στο θέατρο χρειάζονται
τόσοι καλοί άφωναίς, άγνωστοί και
ταπεινοί, τή συνδρομή τους νά δώσουν ό
καλός ήθοποιός στο ρόλο του ν' άριστέ-
ψει, έτσι και πολύ περισσότερο με τά έθνη
καί τά κράτη — μου φαίνεται — συμβαί-
νει. Δέ διαβάσατε πόσο πριν άπ' τή Φί-
λιππο τόν ποικίλο όβολό τους έδωσαν και
πόσοι άγώνες χρειάστηκαν γιά νά πάψει
κι έπίσημα — σύμφωνα με τήν έπίσημη
μέχρι χτές Ιστορία — νά είναι χώρα θαρ-
θάρων σχεδόν και νά καταφέρει νά σκί-
σει τής συκοφαντίας τή πέπλο, πού περι-
φρονημένη τήν ήθελε, άνάξια και γι' άπλή
έστω άναφορά;

11. Πρέπει σήμερα με θάρρος νά όμο-
λογηθεί: Λίγο πριν κι ιδιαίτερα κατά και
μετά τούς Περσικούς πολέμους ή Έλλά-
δα θόρεια και δυτικά αναδιπλώθηκε —
μόλις έφτανε στίς Θερμοπύλες και τούς
Δελφούς! — καθώς ξανοίχτηκε στήν ευ-
φορη Άνατολή, τά παράλια τής Χαλκι-
δικής και τής Θράκης και, πάντα θαλάσ-
σια ταξιδεύοντας, στή Σικελία και τή νό-
τια Ιταλία.

12. Νά γιατί πιστεύω — άγράμματος
κι άνιστόρητος έστω έγώ — πώς κάτι τέ-
τοιο — παρόμοιο με τή Μακεδονία — έ-
στω και σέ μικρογραφία και με τήν Κεν-
τρική και Δυτική Έλλάδα θά εγινε! Η
Αιτωλική Συμπολιτεία με τήν πολιτική
ώριμότητα και θαυμαστή διορατικότητα,
πού τήν ξεχωρίζει, δέ μπορεί νά είναι
γέννημα δεκαετιών αλλά μία αδιάκοπη
συλλογή πείρας σκληρής και πικρής, με
τή φτώχεια ζυμωμένης. Πείρας, πού δια-
λαλούσε πώς οί Ισχυροί σέ θέλουν πάντα
γιά νά σ' άρμέξουν και γιά πιδόν στον ά-
γώνα τους νά σέ χρησιμοποιήσουν. Πώς
κατά θάθος κι όταν σέ βοηθοῦν μοιάζουν
με τούς βοσκούς, πού τά καπάδια τους ή
τά ζωάκια καλοζωίζουν περισσότερα,
άφρονότερα και καλύτερα αγαθά νά τούς
δώσουν. Κι ύστερα τά σφάζουν ή στά ά-
γρια θηρία τροφή τά ρίχνουν!...

13. Τοῦτα τά άπαντήματα ιδιαίτερα έ-
δω και μερικά χρόνια ύπόσταση πάνε νά
πάρουν και πίστη μου θέλουν νά γίνουν.
Σέ τοῦτο ή άρχαία Καλλίπολη — τό σκε-
πασμένο άπ' τοῦ Μόρνου τή λίμνη Κάλλιο
— σημαντικά και θεμελιακά βοήθησε.
Χρόνια και χρόνια μαζί μ' άλλους δια-
λαλούσα, πώς τοῦτος ό τόπος πρέπει ν'
άνασκαφεί και τά μυστικά του ν' αναγ-
καστεί νά μᾶς δώσει. Κι όχι μόνο τοῦτος
ό συγκεκριμένος, αλλά κι άλλοι άρκετοί

— όπως ό μεταξύ Μαλανδρινού και Πεν-
τάπολης. Τό έπίσημο Κράτος τίς παρα-
κλήσεις μας άγνόησε και περιφρονόυσε.
Γιά νά τίς θυμηθεί τήν τελευταία ώρα, ό-
ταν τά νερά τής λίμνης τή Κάλλιο σκέ-
παζαν. Μολαταῦτα πολλά άπ' τά μυστι-
κά του νά πάρουν οί αρχαιολόγοι μας
πρόλαβαν. Κι άνάμεσά τους κάπου πεν-
τακόσια σφραγίσματα άλληλογραφίας —
σωστό έργοστάσιο κατασκευής των. Κι ό-
λόκληρο άρχείο — τό πιό καλά σωζόμε-
νο — πού στούς χρόνους κείνους γνωρίζομε.
Και μερικοί μίλησαν γιά άνατροπή ή
ανάμόρφωση τής άρχαίας Ιστορίας — άλ-
λο άν κάποια ξαφνικά κι άθέλητη μετά-
θεση γι' άνταμοιβή τους, λέγεται, στά-
θηκε.

14. Κι άναρωτήθηκα: πού πήγαιναν ό-
λα τοῦτα τά έγγραφα, πού με τίς σφρα-
γίδες σφραγιζόνταν και ποιοί ήταν οί ά-
ποδέκτες τους; Όχι θέβαια οί γνωστές
μας Ιστορικές πόλεις, πού τόν πολιτισμό
τους διαλάλησαν και με λεπτομέρειες γνω-
ρίζομε, γιατί σέ τέτοια περίπτωση πολλά
γιά τήν Καλλίπολη θά ξέραμε και περισ-
σότερα κι άπ' αυτές θά άναφέρονταν. Θά
πρέπει λοιπόν — αυτό ή κοινή λογική δέ
λέει; — νά πήγαιναν σέ λιγότερο ή καθό-
λου γνωστές πόλεις, πού όμως — όσο κι
άν ό γραπτός ό λόγος περιφρόνησε — θά
είχαν και πολιτισμό και οικονομική ύπό-
σταση και πολιτειακή όργάνωση, πού γιά
λόγους καθαρά άντιζηλίας οί πρώτες στήν
άφάνεια έριξαν και με τό σκοτάδι σκέ-
πασαν. Γι' αυτό κι ούτε — με τή βοήθεια
και τών νερών τής λίμνης — συνέχεια δό-
θηκε και στο έρώτημα τοῦτο άπάντηση ά-
πό τούς άρμόδιους δέν άκούσαμε.

15. Μά τοῦ Δημοσθένη ή έκστρατεία
στά χρόνια τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέ-
ου, όταν καθένας από τούς αντίπαλους
στό ψαχνό τόν άλλο νά χτυπήσει ήθελε,
«έκει, πού τόν πονοῦσε», όπως λέμε, κι
άργότερα ή Αιτωλική Συμπολιτεία και
πιό ύστερα τών Γαλατῶν ή έπιδρομή, ό
πρόσκαιρος θάρβαρος θρίαμβος κι ή με-
ταγενέστερη ολοκληρωτική καταστροφή
τους, πολλά γιά τήν Καλλίπολη μαρτυ-
ροῦν, τήν ενότητα τοῦ Δυτικοῦ Έλλαδι-
κοῦ χώρου, πού όπλωνόταν άπ' τή Θεσ-
σαλία, τή Φθιώτιδα κι έφτανε ως τό Θέρ-
μο και τήν Καλυδόνια και πιθανόν νά πε-
ριλάμβανε και τήν Ήπειρο, άποδείχνουν
και τήν κοινή τους μοίρα, άρχικά ίσως ά-
συνείδητα και μετά συνειδητοποιημένη,
παρουσιάζουν.

16. Μου φαίνεται στ' αλήθεια και πά-
λι, πώς ό κάπως πιό άτόφιος μυθολογι-

κός άνθρωπος την ένότητα τούτη νά σκιαγραφήσει άφησε με τοῦ Ἡρακλῆ τὸ τραγικὸ τέλος, ποῦ ἀπὸ τὴν Καλυδῶνα ξεκίνησε, τὴν Πυρὰ τῆς Οἴτης σὰ μῆμα του τὸ διάλεξε, στὴν κορφή της γιὰ στερνὴ φορά, σὰν ἄνθρωπος θασανισμένος, τὴν πνοή του ἄφησε καὶ με τοῦ Μαλλιακοῦ καὶ τῆς Φθίας τὸ ἀντίκρυμα ἔσθισε. Τῆς ὀρεινῆς Παρνασσίδας γιὰ τὴ Δυτικὴ Φθιώτιδα τὰ περάσματα καὶ τοῦ θλιβεροῦ Ἑφιάλητῃ ἢ ἐπίγνωση τοῦ ὀλέθριου μονοπατιοῦ στὸ Καλλίδρομο τὴν ένότητα τοῦ χώρου πιστοποιοῦν. Μὴ λημονοῦμε ἀλλωστε, πὼς τὰ ποτάμια παράλληλους τοὺς δρόμους εἶχαν, ὅπως, καὶ σήμερα ἀκόμη, τὰ νερά κι ἡ ροὴ τοὺς σύνορα καθορίζουν καὶ δρόμους ἀγροτικούς καθοδηγοῦν.

17. Ἀκόμη ὅμως ὅλα αὐτὰ καὶ ἰδιαίτερα ὅσα στὰ ἱστορικὰ χρόνια ἀναφέρονται μαζί με τὰ εὐρήματα τῆς Καλλίπολης καὶ τῆς Φυστοῦ — κάπου ἀνάμεσα Μαλανδρίνο καὶ Πεντάπολη — ἀποδείχνουν δύναμη καὶ πλοῦτο, ὀργάνωση καὶ διοίκηση ἀρκετὰ προχωρημένη. Κι οὔτε πρέπει νὰ μᾶς προβληματίζει τῆς πνιγμένης πόλης ὁ πλοῦτος κι ὁ πολιτισμὸς — ἐπειδὴ γύρω ξεραῖλα βασιλεύει κι ἄγονος τόπος ξαπλώνεται. Κι οἱ Μυκῆνες μὴπως τέτοιες ἄγονες δὲ φαίνονται σκαρφαλωμένες στὶς πέτρινες θουνοπλεγιές τους; Ἡ μὴπως κι οἱ Δελφοὶ σὲ ξερότοπο κι ἄγονο μέρος δὲ στέκονται; Ὅμως τοῦτοι με τὸ Μαντεῖο τους κι οἱ Μυκῆνες με τὴ θεοκρατικὴ — τέτοια τοῦ βασιλιᾶ ἢ ἐξουσία δὲ νομιζόταν; — δύναμη τους πόσο τόπο δὲν ἄρμεγαν! Ἐφταναν — οἱ Μυκῆνες πάντα — νὰ ἔχουν ἔσοδα κι ἀπὸ τὴν Πύλο ἀκόμη. Γιατὶ νὰ μὴ δεχτοῦμε λοιπόν, πὼς ἐδῶ — στὴν Καλλίπολη — ἴσως ἦταν τὸ διαβα καὶ τὸ κέντρο τοῦ περιφρονημένου Ἑλλαδῆτικου χώρου, ποῦ προσαναφέραμε, καὶ ἴσως - ἴσως ἐδῶ νὰ στάθηκε γιὰ κάποια περίοδο, ἔστω, τὸ πραγματικὸ διοικητικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς, ὁπότε ἐξηγοῦνται κι οἱ σφραγίδες κι ὁ πλοῦτος, ποῦ με τὰ κτίσματα φανερωμένοι. Μὴ λημονοῦμε ἀλλωστε, πὼς ὅλα τὰ ἱερὰ καὶ διοικητικὰ κέντρα μακριὰ ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ σ' ἀσφαλισμένα μέρη θρίσκονταν. Κι ἔτσι ἐρμηνεύεται ἄριστα καὶ τοῦ Δημοσθένη ἢ ἐκστρατεία, ποῦ μέχρι τὰ ἐσώτερα τῆς πε-

ριοχῆς, ἀποδειγμένα, ἔφτασε καὶ τῶν Γαλατῶν ἢ πορεία καὶ τοῦ Θέρμου ἢ ἱστορικὴ παρουσία!...

18. Ἴσως κανένας νὰ χαρακτηρίσει φαντασιώσεις ἢ ἔστω παραδοξολογίες ὅλα τούτα. Ὁμολογοῦμε καὶ μεῖς πὼς ἀποδείξεις δὲν ἔχομε. Ὅμως οἱ ἐπικοινωνίες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κι ἡ γεωφυσικὴ τοῦ τόπου διαμόρφωση μαζί με ὅσα γιὰ τὸν Ἡρακλῆ μυθολογικὰ ἀναφέρονται καὶ στὰ ἱστορικὰ χρόνια μνημονεύονται, μᾶς υποχρεώνουν νὰ δοῦμε γιὰ μόνον δρόμον ἐπικοινωνίας ἀπὸ Καλυδῶνα μέσω Ναυπάκτου καὶ Μόρνου στὴν Καλλίπολη κι ἀπὸ κεῖ μέσω Μόρνου καὶ Πυρᾶς - Οἴτης στὴ σημερινὴ Σπερχειάδα καὶ γενικότερα Φθιώτιδα καὶ Φθία αὐτῇ, ποῦ περιγράφουμε. Πύργος καὶ Πουρναράκι μᾶς τὸ βεβαιώνουν ἐπίμονα!...

19. Ἀποδείξεις ἱστορικές, εἶπαμε καὶ ξανάπαμε, δὲν ἔχομε. Ὅμως μὴπως ἔχουν ἄραγε ὅσοι τὸ σήμερα ἱστοροῦμενο πιστεύουν κι ἀφήνουν ἀναπάντητα τὰ ἐρωτήματα, ποῦ καθάρια προβάλλουν κι ἐπίμονα ἀπάντηση ζητοῦν; Τί ἤθελε στὴν Πυρὰ ὁ Ἡρακλῆς καὶ πὼς ἐκεῖ βρέθηκε; Τί προσπαθοῦσε νὰ πετύχει ὁ Δημοσθένης, ὁ ἱκανότατος Ἀθηναῖος στρατηγός, στὴν «Αἰτωλία»; Τί οἱ Γαλάτες; Πὼς ἐεπὶδῃσε με μιάς ὑπόδειγμα ὁμοσπονδίας ἢ Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία; Καὶ ποῦ ἀπευθύνονταν οἱ σφραγίδες τῆς Καλλίπολης; Κι ὥστόσο με τούτα ὅλα τὴν ἀπάντηση λάβουμε ὕστερα κι ἀπὸ τὸ μάθημα, ποῦ οἱ πρόσφατες τῆς Μακεδονίας ἀνασκαφές μᾶς ἔδωσαν, ἀνιστόρητοι ἐμεῖς, ἀλλὰ καὶ με κάποια πείρα τῶν ἱστορικῶν ἐγκλημάτων, ποῦ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου γίνονται, πιστεύουμε καὶ διαισθανόμαστε ἔνα κόσμον περιφρονημένο κι ἀδικημένο, μὰ πάντα ὀλοζώντανο, ποῦ τούτα τὰ μέρη κατοικοῦσε!

20. Στὸ χαρτί τούτα ὅλα ξετυλίγοντας πιστεύουμε, πὼς κάποτε κι ἐδῶ, ὅπως καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς πατρίδας μᾶς, ἡ σκὴν τῆς σκοπιμότητος με τοῦ χρόνου τὸ διάβα θὰ φύγει κι ἡ ἀλήθεια θὰ φανεῖ, πὼς Ἑλλάδα δὲν ἦταν μόνον ἡ Ἀθῆνα κι ἡ Θήβα, ἢ Σπάρτη καὶ τὸ Ἄργος!...

Συμπατριώτῃ.

Διάβασες τὰ «ΦΩΚΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»; Ἄν ὄχι μὴν τὸ ἀμελήσεις. Εἶναι ὅ,τι καλλίτερον ἔχει ὁ τόπος μας.

'Απ' τὴ δραστηριότητα τῆς 'Εταιρείας

1.— Ὁ ἐμπλουτισμὸς τῶν διαφόρων συλλογῶν τοῦ «Λαογραφικοῦ Μουσείου Φωκίδας» συνεχίζεται μετὰ τὸν ἴδιον πάντα ρυθμό, γεγονὸς ποὺ δημιουργεῖ, καὶ πάλι, ζήτημα χώρου, δυσεπίλυτο πλὴν. Πάντως εὐχαριστοῦμε θερμὰ τοὺς διαφόρους συμπατριῶτες ποῦ, ἐμπρακτὰ, ἀποδεικνύουν τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τὸ Λ.Μ.Φ.

2.— Συνεχίστηκαν οἱ προσφορὲς γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῆς 'Εταιρείας.

Οἱ παρακάτω συμπατριῶτες μᾶς ἀπέστειλαν τὰ ἀντίστοιχα ποσά :

Ἀθανάσιος Ντζέτος, Μεσολόγγι	δρχ. 1.000
Παναγιώτης Καστανᾶς, Ἀμφισσα	» 700
Χρήστος Κουτσοκλένης, Καβάλα	» 300
Νικόλαος Κουλαδοῦρος, Ἀθήνα	» 1.000
Νικόλαος Σιδηρόπουλος, Ἀμφισσα	» 500
Ρούλα Λιάσκου, Ἀθήνα	» 500
Αὐγέρης Σκουρλέτος, Ἀμφισσα	» 500
Κομνᾶς Παπαδόπουλος, Ἀμφισσα	» 1.000
Τριάντης Ἀποστόλου, Δελφοί	» 1.000
Βασίλειος Λαχανᾶς, Ἀθήνα	» 1.000
Εὐθύμιος Ζουμᾶς, σμήναρχος ἐ.ἁ.	» 1.000

Ἡ 'Εταιρεία εὐχαριστεῖ θερμὰ ὅλους.

3.— Ὁ Σύλλογος Ἱτεατῶν Ἀθήνας μετὰ ἐπιστολὴν τοῦ γνωστοποίησε στὴν 'Εταιρεία τὶς ἐνέργειές του γιὰ τὴν προβολὴ τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας τους καὶ ζήτησε τὴ συμπαράστασή της γιὰ τὴν ἐπίτευξή τους.

Σύμφωνα μετὰ τὴ γνωστὴ καὶ πάγια τακτικὴ της νὰ ἐνισχύει παρόμοιες προσπάθειες — μέσα στὰ πλαίσια τῶν δυνατοτήτων της θέβαια — ἡ 'Εταιρεία δὲν ἦταν δυνατόν παρὰ νὰ τεθεῖ μετὰ προθυμία στὴ διάθεση τῶν φίλων Ἱτεατῶν γιὰ ὅ,τιδήποτε μπορεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς σκοποὺς τοῦ Συλλόγου τους.

Ἐπιτρέπεται ἡ μερικὴ ἢ ὀλιγὴ ἀναδημοσίευση τῶν κειμένων, μὲ τὴν
προϋπόθεση νὰ γίνεταί μνηεία τοῦ περιοδικοῦ, ὅπου πρωτοδημοσιεύθηκε
καὶ νὰ δημοσιεύεται ὁ πρόλογος ἢ τὸ σχόλιο τῆς συντάξεως, ἂν ὑπάρχει.

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ